

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De proprietatibus rerum

Bartholomaeus <Anglicus>

[Lyon], 21. Nov. 1482

Incipit liber sextus de proprietatibus hominis in generali et in speciali

[urn:nbn:de:bsz:31-326878](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-326878)

De etatibus hominis

Incipit liber sextus de proprietatibus hominis
in generali et in speciali.

Tractatus de

proprietatibus partium
hominis in speciali
Restat dicere de pro-
prietatibus eiusdem
in generali et in spe-
ciali secundum etatem et
naturam et secundum sexus
distinctionem et rerum
naturalium ac naturam

naturam multipliciter diuersitate. Et istis. n. oibus
diuersis et aduersis hominis proprietates attendun-
tur.

Etas igitur hominis remigium nihil aliud
est nisi tenor virtutis naturalium secundum
motus vel quiete media in media
consideratus. quia secundum ista homo fit et moritur
nunquam permanet in eodem statu. Vel secundum Aristotelem
etas est spatium vite aialis a conceptione fetus in-
cipiens post senectutem deficiens seu desinens.
Sunt autem plures diuersitates etatis secundum Aristotelem
et philosophum. Prima est infantia dicitur plantatiua.
scilicet etas noui generata. que usque ad septem durat
menses. quia nimis est adhaerens molli et fluida
ac limosa. unde primum indiget fomento. In
infantia autem put est dicitur plantatiua usque ad
septem extendit annos. et dicitur infans qui non facit.
eo quod parum non potest. nec experire sermonem den-
tibus nondum bene ordinat. ut dicitur Aristoteles. Qui suc-
cedit pueritia que se extendit usque ad septenarium
secundum philosophum. usque ad annum. Et hoc dicitur a pu-
bertate vel a pupilla. quia adhuc pueri sunt puri
ut pupilla. ut dicitur Aristoteles. Huic succedit adolescen-
tia. et hoc secundum macrobius. terminatur in tertio septena-
rio. scilicet in anno. Secundum Aristotelem. hoc usque ad quatuordecimum
septenarium. scilicet usque ad annum. et extendit. Me-
dicius hoc praedicit hanc etatem vitam usque ad annos
xxx. vel xxxv. dicitur hanc etatem adolescentiam. eo quod ad gi-
gnendum sit apta. ut dicitur Aristoteles. et ad crescendum. vi-
goris recipiendum sit magis apta. In hac etate
sunt membra adhuc mollia ut dicitur Aristoteles. et extensi-
bilia. et ideo crescit virtute caloris dicitur in eis
usque ad plenam perfectionem. Huic adolescentie
succedit iuuentus. et hoc in omnes etates est media.
et ideo fortissima et prendit secundum Aristotelem. usque ad annum.
xlv. vel usque ad l. in quo finit. et est iuuentus a iuuan-
do dicitur. Et. n. iuuenis in termino in aemulo po-
situs et ideo fortis est ad iuandum. Huic succedit
secundum Aristotelem. senectus. quae in iuuentute media est et sene-
ctatem. quae ab Aristotele. quibus nuncupatur. senioribus

enim iuuenit hanc etatem et maturam. In hac etate est
dedinatio a iuuentute in senectute. talibus. n. non
dum est senectus. sed recedit iuuentus. ut dicitur Aristoteles. Huic
succedit senectus. que secundum quosdam anno. lxx.
finit. secundum quosdam autem nullo certo annorum numero
finit. Sed post praedictas etates quatuordecim vite su-
perest senectuti siue senio deputata. Et secundum Aristotelem.
dicitur senectus a sensus diminutione. eo quod senes pre-
uoluntate desipiunt. dicitur. n. philosophia. (ut dicitur Aristoteles.)
homines frigidi sanguis stultos esse. sicut prudē-
tes in quibus calidus sanguis dicitur. unde et senes
in quibus iam sanguis frigit et pueri in quibus non
dum calet. sapiunt minus. Senes siquidem per ni-
mia senectute delirant. pueri vero propter lasciuiam
et leuitatem quid agant. ignorant. ut dicitur Aristoteles. Et ista
autem pars senectutis dicitur senium. sic autem dicitur. eo quod sit ter-
minus vite. et etatis. atque finis. Hec etas multa
secum affert incommoda et etiam commoda. bona. scilicet. et
mala. (ut dicitur Aristoteles.) bona quidem. quia nos a potē-
tibus et tyrannis liberat voluptatibus. imponit
finem libidinis. frangit impetum. viget sapientia. ut in
multis et saniora dat consilia. terminus est miserie et
felicitatis. principium. recessus a periculo. ad brauius
ascensus. praecisus in merito. et dispositio ad praecium.
mala vero secum affert. ut dicitur Aristoteles. quia senium miseriam est
debilitatem et tedio. Subuenit. n. morbi tristesque
senectus. nam duo sunt quibus minuitur corpus vi-
res. scilicet morbus et senectus. ut dicitur Aristoteles. In
senio autem calor naturalis extinguitur. deficit virtus
regitima. et humor dissoluitur. deficit virtus. et car-
nositas consumitur. habentur nervi. cutis corrugantur. et
incruentat corpus. perit species. et decor corporis
annullatur. et hoc omnia in senio. Senes ab omnibus vi-
lipendunt. et quis et onerosus ab omnibus iudicatur
tussibus. spu. et alijs passionibus fatigatur. quo-
usque resoluatur cinis in cinerem. et puluis in pulue-
rem reuertatur. His etiam spacijs et temporibus et eta-
tibus philosophus descripsit humanam vitam in quibus
mutatur homo. et ad mortem terminum desinit. (ut
dicitur Aristoteles.)

De morte

Mors dicitur eo quod sit amara. vel a mar-
te. que morte fingit efficere. Est autem
secundum Aristotelem. triplex mors. scilicet. acerba. in ma-
tura. et merita. Prima est in infantia. scilicet a iuuentute
est. tertia naturalis est atque senium. His mortuus
autem est funus. aut cadaver. dicitur autem funus a funibus
accensus. quos antequam ante ferretur paupis cera
circundat. deferebat. Cadaver a cadendo est dicitur
est. scilicet quia mortuus cadit et proicitur in sepulchro
et tunc dicitur defunctus. quia vite officio tunc functus est. dicitur
et sepulchrum. quia seorsum pulsus. quia sub terra tumula-
tur. (ut dicitur Aristoteles. li. xi. c. ij.) Alias mors. pro-
prietates quae. i. h. illi. vi. li. de infirmitatibus.

Post de proprietatibus hominis quo ad etatem infantile dicendum est. Et primo de eius generatione / quia eius creatio ceteris animalibus tanto excellentior est / quanto homo dignior / non solum secundum mentem / verum etiam secundum temperatissimam corporis complexionem. Dicitur enim aristoteli. li. ij. Sicut fructus auri vel argenti se habet ad numerum monetarum / sic omnis dispositio animalium cum fructu comparet ad boves. Vnde cum homo sit dignissima creatura / ingeniata est natura hominis ceteris membris nobilia et diversa / nobilibus operationibus et variis convenientia / propter quod de eius creatione secundum corpus / quodam breuiter sunt dicenda.

Quia creationem itaque infantem erigitur materia pueniens / locus expediens / nature ministerium. scilicet calor / velut causa efficiens et spiritus corpori virtute influens atque regens. Ad natura siquidem infantem est humor seminalis decussus per actum generationis ex singulis partibus / vniuersis parentibus. Primo materia in loco conceptionis dispersa / vi nature attracta / in cellulis matrici recolligitur / et per calorem operantem pariter commiscetur / quia nisi commixtio digesti sanguinis vniuersis parentibus fieret / infans creatio fieri non posset. Nam materia sanguinis a matre procedens / spissa est et calida / vnde per nimiam spissitudine se non potest dilatare / et ex superabundantia caloris materia destrueret infantem / nisi ex sanguine matris trias qualitates bonas reciperet temperantiam. Hec materia in dextera partis matrici cellula adunata in uentrem dexteri matris / in sinistra non cedit in naturam matris. Et hoc diversitas accidit propter dominium caloris in parte dextera potius quam in sinistra. Et sic dicitur Galenus. et constantinus. et aristoteles. li. xv. Si fuerit humor sanguinis in matre vinctus fetus patris assimilatur / et e converso / et si fuerit equalis in utroque / similis vniuersis assimilabitur. Hec materia virtute caloris excoctam quendam pelliculam tenuissimam circūdat / intra quam adinstar lactis coagulatur / et hoc pellicula est materia embryonis / quod est theca et cooptorium vnde puer regitur in utero matris / et hoc cum puero nascente egreditur rupta tenaculis / quibus matrici cellulis vel villulis adhibebatur / si non aliquo casu in utero manserit / post partum mulier in periculo remanebit. Ad naturam ergo recepte in matre et vi retentiva coadunata transmittitur natura sanguinis menstrualis / ex cuius calore et humore fetus conceptus fovetur. Unde autem fovetatio ager humane naturam nominatur. Nam cum semine coagulatur / secundum galenum et constantinum / cum spiritu et calore naturali sit plenus / per quasdam venas et arterias

ex substantia seminis ortas et femini menstrualis puritas / nutrimentum sibi attrahit et fovetur / et hoc fuit necessarium ut per venas materia infantis nutritur / et per arterias spiritus ei tribueretur. Dicitur duobus / scilicet materia seminali et humore nutritivo / cooperatur calor naturalis qui includitur per viam formativam in infans formare membra corporis infantis. Nam de essentia ipsius seminis format cerebri / ossa cartilaginea / et pelliculas / nervos / venas / et arterias / De sanguine menstrualis format natura epas / et omnia membra carnosam quorum substantia ex sanguine procedit. Primo autem natura format principalia membra / scilicet cor cerebrum / et epas / quod alioquin sunt fundamenta et hoc in principio quod sunt in massa sanguinis sibi vicinantes / et postea ab invicem dividuntur. De his tribus fundamentis alia tria nascuntur / de cerebro nervi et membra dorsa / de corde arterie / de epate humor venosus. Dicitur autem fundamentis factis / format natura ossa / custodientia / sicut cameum ad defensionem cerebri / et costas pectoris / ad defensionem cordis / et costas laterales / ad defensionem epate / et sic de alijs. Post ista nascuntur alia membra istis posteriora / ut manus / pedes / et genitalia. Hoc autem non simul / sed paulatim formantur et succedunt. Infans enim quatuor gradibus numeratur. Primus est cum adhuc sit vicinus lacti. Secundus gradus est cum iam semine sanguinis se commiscet / tunc enim non dum epas / cor / et cerebrum perfecte formantur / sed sunt sanguinea quodam massa que gradum hypocras appellat fetum Tertius gradus est cum corde / cerebro / et epate iam formatis / alia membra in forma etiam indistincta sunt. Quartus gradus est / cum omnia membra equaliter sunt formata / quod gradus ab hypocrate infans vocatur. Jam enim corpus organico et ad susceptionem anime disposito / vivificatur / et tunc incipit se movere / manibus et pedibus calcitrare / et si est femina in sinistro latere plus movetur / et si est masculus / in dextero / ut dicit Galenus. In lacte non gradus est fetus per sex dies / in gradu non sanguinis per sex dies / in gradu non masse carnee per sex dies. In quarto autem gradu ante plenam perfectionem per sex dies. Unde dicitur. Sex in lacte dies / ter sunt in sanguine temi. Bis semine carne / ter semine membra figurantur. Ad die conceptionis usque ad diem completionis et vivificationis fetus sunt sex dies / ita quod primus et ultimus / indusus et tenentur / ex quo per sex dies / in sex diebus / vivit et completus est fetus quantum ad effectum generationis. Et secundum istum modum computat augustinus / edificationem templi sub numero / per sex annorum / cui comparat perfectionem corporis ihesu christi super Job. vi. et li. iij. de trinitate. c. v. ubi inter cetera interierit ista verba. quod dragones sexies semine ducenti sunt / et lxx. et vij. dies quod numerus dieum completus / et mensis / et vij.

De etatibus hominis

dies (7 sequitur in eodē. c. Nam autē dñs tradit
tur octavo kal. ianuarij. A die 8 conceptionis q̄
tradit fuisse conceptus. viij. kal. aplis vsq; ad
viij. kal. ianuarij. cclxxv). dies repiunt 30 puta
ti / q̄ senarium numerū q̄ dragesies series habet
quo numero templū est edificatū. c. Constan.
aut in li. iij. c. xxxij. dicit q̄ masculus q̄ in mē /
se. viij. est nasciturus. xxx. dieb; informaf. 7. lxx
30 plef. deinde subdit masculus. r. mensū. xlvj.
formaf diebus. 7 in. xc. 30 plef. masculus nō. ix.
mensū formaf in. xl. diebus. 7. lxx. 30 plef. In
eodem etiā loco describit sp̄s viuificationis 7
30 pletionis fetus muliebrius. s̄ de h̄ sup̄ sedeo
cā breuitatis h̄ solū attendendū q̄ scia tardū
formaf 7 complet q̄ masculus. vt p̄z ibi. 7 b;
assignaf ibidem rō. qz semē vñ nascit mascul;
formaf est 7 calidius 7 in calidior loco colloca
tur q̄ semen vñ femina generaf. Dicit etiā ibi /
dem gali. 7 p̄stā. sup̄ ampho. Dicit bypo. oēs
infantē in. viij. mensibus motū h̄re qd si adeo
fortis esset / vt posset exire. quoquo mō ad vitā
pualescat. si nō nō exierit / ip̄o motū debilitat /
ita 7 parit vt in sequenti crēs mense nullaten;
cōualefcat. si nō vsq; ad. ix. mensē vel p̄nci
pium. r. mensis natiuitas p̄rabaf / roboratur
7 sine piculo nascit / vt dicit p̄stan. li. panteg. f.
c. xxxij.

De infante.

Infantulus igit ex semibus 3rius q̄li
tates h̄ntib; generaf in dextro / si mas
in sinistro vō latere si femina / collocaf
sanguine menstruali in vtero nutrit 7 fomentaf
ex tā vili. n. materia 7 infirma / hō recipit a p̄nci
cipio nutrimentum h̄tute calorū natura coopā
te 7 dilatate singula membra paulatī 7 nō sub
ito informant. Solus. n. sp̄s fuit subito forma
tus in vtero 7 distinctus q̄ in vtero ē conceptus
vt di. Aug. aia subintrāte vita pfundif / 7 sen
su nature senties circūdarione pellicule ad ip̄i
rupturā mouet. ex ō motū m̄tus vterus p̄cuti
tur 7 grauat. 30 pleta actione nature circa infātu
li creationē si ptus sit salubris. viij. vel. ix. vt. r.
mense ad exitū de vtero nitit 7 conaf. crēs nō
secū dina arcūdat / in ō exitu vter; m̄tus do
lore nimio fatigaf. 7 h̄ accidit q̄ ptus nimis
cito anticipaf. deinde ad aerē nimis frigidum
vel nimis calidū venies / calamitati 7 miserie
exponit / qd eius innatus clamor ap̄tissime at
testaf. caro infantuli recent nati fluida est 7 re
nella. 7 iō necessaria sūt ei varia remedia 7 fomi
ta (sicut di. p̄stan. li. iij. c. xij.) Infātes inquit
vter; exētes in rosīs cū sale trit; inuoluant / vt
eoz membra p̄fortent. 7 vt a viscosa humidita
te liberent. deinde palatū 7 gingiue cū digito

melle vincto fricent. vt interiora oñ mundificen
tur 7 p̄fortent. 7 dulcedine 7 acumie mellis ap
petitus infantuli prouocet. frequent balmient
cū oleo mirrino aut rosaceo vngant oia eoz
membra fricent / p̄cipue masculoz quoz mem
bra debent esse p̄p̄ exercitiū duriora. somnus
eius sp̄ in loco obscuro puocet / vt lumen ip̄oz
coadunet. lucidus. n. nimis loq̄ visū disp̄git /
7 tenellos adhuc oculos ledit 7 sepius luscus
facit. 7 ideo nō sunt nimis lucido aeri exponen
di. ne sp̄s visibilis disgreget. Sup̄p̄oia cauē
dum est / ne malo lacte 7 corrupto nutrimento
nutriant. qz ex viscoso lacte nutriti pessimas so
lent incurere passionēs. sicut oris vlcationē
vomitiū / febrē / spasimū / venter; solutionē 7 bu
lusmodi. nec ē dāda infantulis medicina cum
egrotāt / s̄ nutrit in medicina 7 in p̄ueniēti die
ta p̄curāda est / vt sic infant; defectū suppleat
h̄tus gerule seu nūd. sicut ibidē dicit p̄stan.
Ex bona autē disp̄oē lact; nutrimentalis bona
fit p̄sistentia. plis 7 ecōuerso. ex corruptōe san
guinis nutritū necessario ledit corpusculū pue
ri vel infant;. 7 h̄ p̄p̄ p̄uenis nature molliat /
7 p̄p̄ facit nutrimentū lactei p̄uerubilitatē. vñ
membra infantilia p̄p̄ sui tenentū dinē ad di
uersaz figuraz susceptionē h̄nt flexibilitatem.
7 ideo fascijs 7 alijs ligamibus p̄gruis infan
tis mēbra sunt ligāda ne p̄orta efficiant / seu ali
quam incurat deformitatē. Quere li. v. d. vñ
blico. Item qz infantuli multū accipiūt nutri
menta somno multo indiget / vt calor natural
ad interiora reuocet / 7 ad nutrimentū ip̄oz di
gerendū / digestio celebret. 7 ideo ex nature in
stinctu nutices solēt infantulos incunabulis
positos bināde mouēdo impellere vt ex mo
tu tempato calor p̄fortet / 7 somnus mulcebris
p̄ fumositatē resolutionē in infant; cerebro p̄
uocet. Solet etiā cantus adhiberi / vt sensus i
fantuli ex voq̄ dulcedine delectet. Ad h̄ dicit
aristo. li. ij. q̄ in infantulis abundat cerebrum
7 fm q̄ntatē sui corpis est valde magnū. vñ su
perior ps corpis infantuli ē maior 7 pondero
sior alijs p̄tibus. 7 iō infās in p̄ncipio sui mo
tus ambulat sup̄ pedes 7 sup̄ manus. Deinde
h̄o erigit suū corpus paulatī. qz ps anterior di
minuit. 7 per p̄ns leuior reddit. ps nō inferior
aefat / 7 p̄ p̄ns ḡuior efficit. crēs q̄ infantuli ter
minū bz in inchoatione etat; p̄uerilis.

De puero.

Puer a p̄uitate est dicitur. vt di. Jsi.
runc. n. puer p̄p̄rie dicitur / q̄n ab lactatus
a lacte 7 sepatus ab vberē doli efficit
capax. 7 iō discipline susceptibilis repit. 7 tunc
sub tutoribus positus / cogit subesse discipline.

Est autē etas puerilis calide et humide h̄pletio-
nis/in quibus motus veneri p̄p̄t viā angu-
stiam nō inualescūt/quousq; ad annū puber-
tatis perducant. et ideo a puritate naturalis in-
nocentiē pueri nuncupant. vt di. Jfido. Sūt
igit pueri carne molles/corpoze flexibiles/ad
motum habiles/atq; leues/animo doctes/si-
ne cura et sollicitudine vitam vitā ducentes/fo-
la iocosa app̄ciantes/nullum piculuz magi q̄
scam h̄ge formidantes/plus pomū q̄ aurum
diligētes/puerili spē nuditatem detegere vere-
cundiam non h̄ntes/laudē q̄n laudant/sicut
nec vitupium q̄n vitupant/ab aliquo reputan-
tes/pp̄t mobilitatē calorē et carnis et humorē
de facili irascunt/et de facili placant/pp̄t cor-
poris tenacitatem de facili ledunt/et labo-
res difficillime patiunt. ex motu calidi humorē
in eis dominantē mobiles et instabiles efficiū-
tur. pp̄t fortē calorem multum appetūt abū-
vū pp̄t nutrimentū sup̄fluitatem de facili ad i-
finitates varias disponunt. a corruptis parēti-
bus genitū corruptionem h̄bere dinoscunt/vt
p̄t in filiis leprosoz et podagricoꝝ/qui ex cor-
rupto humore parētum lepra et podagra sepi-
inficiunt p̄ vocem et vultū pueri ab adultē dino-
scunt. (vñ di. aristo. li. iij.) In pueri vor nō al-
terante motum ad libidinem/ q̄n. n. vor in
pueris mutat/signū est pubertatē. et tūc ad ge-
nerandum habiles inueniunt. Jtē puuli pueri
malos sepe h̄nt mores. sola. n. p̄ntia cogitant
et de futurū penitus nihil curāt/ludos et vani-
tates amant. lucrū et vilitatibus incedere recu-
sant/minima maxima reputāt et ecōuerso. mar-
tima modica vel nulla putāt. sibi noxia et h̄ria
desiderāt/et imaginem pueri plus q̄ viri app̄-
ciant. plus de amissione pomū vel piri q̄ de a-
missione patrimonij plangūt et plorāt. et h̄nfi-
cium acceptum nō reuocant ad memoriā /oia
que vident appetūt et affectāt. et voce et manu
panē ea rogāt. pueroz sibi h̄similium colloq̄a
et h̄silla amāt. Semū h̄o h̄fortia fugiūt et decē-
nant/nullum secretum celāt. s̄ quicquid vidēt
vel audiunt/recitāt et reuelant/subito ridēt/
subito plorāt/h̄ntine clamāt/gamūt et cachin-
nant/vix silent/nisi q̄n dormiūt vel dormiūt.
lori a fordidibus iteruz se coinquināt/et imūdāt
q̄n a m̄re lauant vel peccinant recalatrāt p̄ vi-
ribus et repugnāt. sola ea q̄ ventū sunt cogitāt
imo pp̄t ventū mensurā ignorāt/sp̄ p̄mede-
re/sp̄ bibere desiderant et laborāt. vix de loco
surgunt/et subito abū petūt

De puella

Puella d̄t q̄i pura. vt pupilla/vñ dicit
Jfi. Sup̄ oia. n. que diligunt in puel-
la/maxime diligit pudicitia. Sūt au-
tem puella p̄siderande vel p̄seruande. q̄ sc̄m
h̄pletionem sunt calide et humide et tenelle/se-
cundum corpis dispōem gales et flexibiles at-
q; pulchre. s̄m mentē affectionem verecunde/ni-
mide et iocunde/quo ad exteriōre p̄positionez
moribus disciplinate/in femmibus caute/et
taute/in vestibus delicate. Nā (vt dicit fene-
ca) vestis decetia pudicas decet. Est autē puel-
la nomen etas. in regnat. et etiam honestatē vt
dicit Jfi. Nā h̄gines puellas vsualit̄ appella-
mus. D̄t autē h̄go ab etate viridiori sicut et h̄ga
vel d̄t h̄go ab incorruptione q̄i verago. eo q̄
veram ignorat femineā passionem. (vt dicit
Jfi. li. xi. c. ij.) Omnis autē femina vt di. anst.
h̄z ḡnalter flexibilitatem capillum et molliorez
q̄ vir/vt certū longiorez/color muliebri ge-
neralit̄ est magi candidus et vultus letus/mol-
lis/serenus/blādus/ab humerū vsq; ad vmbli-
cum h̄ns corpus valde angustum. ab vmbli-
co vsq; ad genua et etiam ad pedū infima ma-
gis p̄licum. manus et omnium membroꝝ ex-
tremitates h̄ns flexibiliores/vor tenuis. ser-
mo volubilis et facilis incessus breuis/passib-
breuis et curtat/animus eius insolens/ad
iracundiam p̄nus/tenax/odij misericors/inui-
dus labori/impaciēs doctis/subdolos/aua-
rus/in libidine p̄ceps. (vñ aristo. li. viij.) Jfe-
mine inquit sunt oibus generibus aialium de-
biliores manibus p̄terq̄ vt sam et leopardam q̄
ferociores manibus reputant et audaciores
In alijs autē aialibus femine sunt leuiores ad
instruendū et astutiores et molliores. et sūt ma-
gis sollicitate circa fetū nutriendum. et mulier qz
est maior pietatē q̄ vir/eijāt aī? laetymas et
magi est inuida. et magi diligit. et malicia anie
magi est in muliere q̄ in viro. et est debilis sp̄i
et est magi mēdar et inuerecūda et maior legni-
cici q̄ vir. et tardior motus. vt di. aristo. li. viij:

De fide

Ater (s̄m Jfi.) d̄t eo q̄ fetū nutiēdo
mamā porrigit. sollicita est m̄ circa
fetū. Jfctus. n. in vtero etis sanguie
m̄mo nutrit. s̄ eo nascente natura mādāt sang-
uinem illum ad vbera vt m̄tēt in lac ad puer-
nutriendum. vñ infanulus m̄mo lacte nutrit
laudabilius q̄ alio. p̄cipit autē m̄tēt cū volupta-
tate. s̄ cum angustia p̄urit et dolore. fetū suum
tenerrime diligit/amplectit̄/osculatur/sollicitate
fouet et nutrit. Jtem m̄tēt postquā imp̄gnata fu-
erit sanguinē menstruaem nō emittit. quia vt
dicit Aristo. in nutrimentuz transit creature. ex

De etatibus hominis

conceptu masculi puer nimis grauat / mī ipsa
et ideo pulchrioris coloris et rubicundioris et
tiam motus leuioſi et conceptu femineo. vt dicit
aristo. et etiā pſtan. q̄ro plus appropiat
p̄ui / tanto maſ plus affligit et ex motu ipſi ſe
nis plus fatigat. Signū autē imp̄gnationis ē
ſm aristo. et etiā ſm Galie. ſup ampbō. poſtq̄
imp̄gnate fuerint ipſe m̄ſes / res diuerſimodas
deſiderat / colores mutant / ſub oculis lineſcūt
ybera turgescūt / virtus paulatī inturgescit / et
magnitudine fetus maricō extendit / nauſea
et vomitū ſepius patiunt / ſues et labori impa
tientes efficiunt in pariente / p̄ dolore dama
re p̄pellunt / leuiſ picitant / p̄ papue iuuenes q̄
rum membra ſunt exilia atq̄ ſtricta. Quanto
autē maſ p̄ puero dolores paſſiſ ḡuiores / tāto
plus natum p̄ueſ diligit et diligentius nutrit
atq̄ inſtruit. Impedimenta ſo mat̄ in p̄cipi
endo / in fouendo quere. ſ. li. v. vbi tangit de
matrice et mammilla. et infra eodem li. vbi tan
gitur de abortu et cauſis abortiendi.

De filia.

Filia ſicut et filius a fouendo eſt dicta
eo q̄ maſ eā foueat et ei materiam fo
uendi alios derelinquit. Nam eandē
p̄cipendi virtutem quam mater a pennib⁹ ac
cepit ſue filie quantum ad generationis ſemē
derelinquit. tanto autē filia eſt matri carior /
quanto eidem in ſexu diſcretōne eſt ſimilior
ſilie autē p̄ueniūt eodem p̄rietates q̄ dicit̄
tur de puella. ſ. in. eo. li. ii. p̄xi.

De nutrice.

Nutrix a nutriendo eſt dicta. eo q̄ ad ſe
nus nutriendum ſit accommodata. Nu
trix (vt dicit Iſi.) ſupplet in nutrien
do puulū vicem m̄ſis. vñ nutrit ad modū ma
tris p̄gaudet puero gau dētī / et cōparit̄ puero
patientī ſubluciat p̄ueſ cadentē / lactat puulū
plorantē / deoſculat p̄ueſ patientē / et ligat. et
colligat puulū ſe diſſidentē. abluat et mun
dificat puulū ſe ſordidantē. paſcat p̄ueſ digi
to ſe remittentē. ad loquendū inſtruit p̄ueſ neſ
cientē / balbutiat nutrit et q̄i frāgit linguam. vt
ſic inſtruat facilius nō loquentē / medicina vñ
vt ad idoneitatē p̄ducatur p̄ueſ egrotantē / nunc
manib⁹ / nūc humerib⁹ / nūc genub⁹ releuat et ſub
leuat p̄ueſ vagientē / cibū p̄mo maſticat / et ma
ſticādo puero edētulo p̄pat / vt ſicali? tranſgla
uiat abū et ſic reficiat p̄ueſ eſurientē / ſibilis et eā
nlenis demulcet p̄ueſ dormientē / ſaſcijs et lin
theolis p̄ſtingit mēbra puerilia et recificat ea
ne aliquā p̄bat puulus curritatē ip̄m deſo: mā
tem / balneis et vnguentib⁹ refouet puulū carmen
quere. ſ. eo. li. de infantulo.

De Obſterice.

Obſterix autē dicitur mulier que habet artem
iuuandi mulierem patientē. vt ſacili?
pariat / et infantulus p̄tus tempe peri
culum nō incurrat. h̄ quibusdam vnguentis et
fomentis delinire ſolet vtum patientē / vt mi
nori difficultate et dolore fetus de vtero addu
catur. hec etiā puulum naſcentem de vtero
ſuſcipit / et ipſius vmblicum longitudinis qua
tuor digitorū circumnodat. ſanguinem puuli
aqua diluit / ſale et melle ad deſiccationem bu
moris et membrorum p̄fortationez delinit. mē
bra panniculis inuoluit. quere ſupra libro. v.
de vmblico.

De Ancilla.

Ancilla de ſamula vxoris obſequio
pura / hec laborioſis et viliouibus of
ficijs deputat / groſſioribus abis reſt
atur / viliouibus p̄anis induit. ſeruitur in go p̄
mitur / ſi filium p̄cepit / prius filius ſeru? q̄ na
tus reddit. et ab vtero ſeruituti mancipat. An
cilla ſo ſi ſeruilis conditionis eſt / p̄ libito nu
bere nō p̄mittit. et ſi quis ſeam p̄bat / ſi prius
liber fuerit ſeruus efficit poſt ſctum. Pecunia
venditur et emit / ſicut pecus. ancilla ſicut et ſer
uus p̄p̄t ingratitudinis vitium reuocat / poſt
manumiffionem in onus p̄ſtine ſeruituti / inu
rijs affiat / virgis et ſerberibus atterit / varijs et
p̄njs verationibus et angarijs opprimatur. re
ſpirare inter miſerias vix p̄mittit. vnde in mi
ſerias miſerabilior eſt conditio ſeruituti. (vt di
cit Rabanus) exponendo illud v̄bum Jere. x
ſeruiens diſ alienis qui die ac nocte requie
non dabunt vobis etc. Eſt autē p̄p̄uam ancil
larum et ſeruilium p̄ſonarum (vt dicit Raban⁹
p̄ ſuas dominas vel dominos iſoleſcere. et q̄n
metus eos nō reprimat / contra ip̄orū imperiū
tumido animo ſup̄bire. vt patet in agar egypti
naca ancilla ſare. que videns ſe concepiffe cō
tempſit dominam ſuam. Gen. xvj. Nō ad eorū
reuerſa eſt h̄ ancilla / niſi quando a domia ſua
expoſito fuit ad flagella. vnde conſequitur ibi
affligente eam ſara domina ſua. etc. Seruiles
enim perſonas et ancillares timor humiliat et
dep̄mit / quas benignus maiorum amor in ſu
perbie p̄emptum aliquotiens eleuat et extol
lit. vt dicitur ibidem. Scriptum eſt qui delicia
te nutrit ſeruum ſuum in fine inueniet eū p̄tū
cem. quere. j. eo. li. de ſeruo nequā.

De Aſcalo

Aſcalus a mare diminutiue eſt dictus /
qui in omni ḡne animalium quo ad
ſexus dignitatē obtinet p̄ncipatū / v
dicit Iſi. Aſcalo. n. eſt maſculus femina quo
f 3

ad completionem / quo ad operationem / et quo ad sensus discretionem / et quo ad potestatem / et dominationem. quo ad completionem patet quod vir masculus respectu femine calidus et sic / ipsa vero e converso. in masculo vigent virtutes formales et actus. in femina vero materiales et etiam passive. vñ dicitur aristoteles. li. xv. quod vir se habet per modum forme mulier per modum patientis. Item prevalet masculus quo ad naturalem operationem quod naturalis operatio plus viget in masculo generaliter quam in femina in eo. n. e. maior virtus. et ideo vir a virginitate est dicitur. vt dicitur Aristoteles. Nervi. n. viros et lacertini maiori robore sunt fundati. et ideo fortioribus actionibus erunt apti. ossa. n. masculorum sunt fortiora / grossiora / et inueniuntur solidiora. et ideo ad omnia fortiora opera sunt naturaliter fortiora. In masculis etiam sunt corda ampliora et maiora. et ideo ad receptionem abundantie maioris spiritus et sanguinis sunt habiliora. et ideo propter abundantiam spirituum et calidi sanguinis audacior est naturaliter mens viri quam mulieris in qua causa est fortuna. Nam propter caloris fortitudinem et complexionis sicce vigorem nulli viro accidit passio menstrualis / sicut mulieribus accidere consuevit. quicquid in masculorum corporibus superfluitas gignit / aut per intensum calorem consumit / aut in pilos resoluit / aut per exercitium euacuat. Item distat ordinatio viri et mulieris in sensus discretionem. in omni. n. genere animalium masculus in precauendis insidiis et in fugiendis nocuis sollicitationem habet animum feminis et prudentior est vt dicitur aristoteles. li. v. vñ vir precellit feminam et ratione et intellectus perspicacitate (vt dicitur augustinus) quod prefert vir mulierem secundum apostolum in imaginis diuine et similitudinis dignitate. et ex ista dignitate precellit masculus et in auctoritate et in parte presidendi. Auctoritas. n. docendi et presidendi viros precedit. feminis vero consuetudinaliter denegat vt dicitur apostolus. i. cor. vj. Mulierem docere in ecclesia non permittitur. Scriptum. n. est sub viri potestate est et ipse dominabitur tui. (Secundum. iij.) Sunt igitur viri feminis calidiores et sicciores. viribus fortiores / animosiores / magis ingentiosi / stationiores / mulierum zelatores. vñ et animalia pugnant pro viribus suis. vt dicitur aristoteles. Sunt etiam corpore duriores et hispidiores. vñ grossioris aspectus ferocioris / in genere animalium excepta vacca quod vox grossior est. (vt dicitur aristoteles. li. iij.) Sunt et omnes masculi in omni genere animalium prudentius quam femine / et maiori indigent cibo et corporis nutrimento. propter abundantem fortitudinem caloris dominantis / in masculis humiditatez ab ea de facili consumuntur. vt dicitur aristoteles. li. iij.

De viro
Quia sicut virum est dicitur. secundum Aristoteles. Nam in viribus vir mulierem precellit. Caput. n. mulieris est vir. vt dicitur apostolus. vñ tenet regere uxorem suam sicut caput totius corporis gerit curam. Dicitur maritus quasi mater tuas vel matris tuorum est dicitur. nam uxoris sue que mater est filiorum curam suscepit et tutelam. Dicitur a spondendo. i. obligando et promittendo sponsus dicitur. Nam in hoc coniugali fide inter medium se obligat vt indiuiduam cum uxore vite consuetudinem teneat vt debitum ei reddat / et fidei bonum sibi custodiat / et eam pro alia non dimittat / etiam si autem est amor viri ad uxorem / vt ipse cum quolibet pericula subeat. amor eius amoris matris preferat / et ut pro eius cohabitatione pacem et pacem et pacem derelinquat / sicut dicit dominus propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam et adheret uxori sue. Dicitur sponsus autem sponsalia muneribus et donis et ad sui amoris appetitum sponsam allicit. litteris et nuncijs votum suum circa ipsum exprimit. multa largitur / et plurima reponit / vt ei placeat. ludis / spectaculis se exponit / frequenter tyroniam / robis / et mutatoribus se ornare et proponit. Quicquid etiam cogitat dare vel facere pro ipsius amorem pro viribus statim facit. nulli denegat aliquid / que sub nomine sponse re aliquam sibi fieri petit. blande eam alloquitur blando vultu ac ardenti oculo eam facit ad faciem intuet. tandem in eandem finaliter sententiam sensum suum coram penibus nobis exprimit / et anulo eam subarrate in coniugem eam duat. et in signum ratificationis coniugii tam hoc dona et dotalia ei impendere / et sub carte vel chyrographi testimonio procedere consuevit festa et coniugia nuptialia celebrat / munera aduenientibus donat. choros / cantilenas / et instris musicalibus putes letificat et exilarat. Dis propter sponsas introducit / et ad secreta thalami recipit et admittit. sociam mensam et thorum eam statuit. eam diuinam pecunie sue et familie facit. deinde non minus uxoris sue quam suum ipsum curam gerit. ex amore et zelo ipsam corrigit / et custodia circa eam adhibet et apponit gestus et affatus / parit et aspectus uxoris ipse considerat / ingressus et regressus eius ruminat / atque pensat. viro autem bona mulierem bene nullus est felicior. qui vero habet uxorem clamorosa / malam / rixosam / ebriosam / luxuriosam / multivolam / sibi contrariam / sumptuosam / curiosam / inuidiosam / desidiosam / rediosam / et vagam / amaram / suspiciosam / odiosam / nullus tali viro miserabilior est et infelicior. bec omnia et superius posita tangit / fulget. in sermone quodam de nuptijs in chana galilee. vñ propter ipsum sponso. ecclesiaz spose

De etatibus hominis

bone / synagogam non sponse male et adultere.
In spolia autem uxore bona eriguntur iste dicitur
scilicet ut sit frequens et deuota quo ad dei ministrum
rium. habilis et subdita quo ad obsequium mariti
riti. affabilis et benigna quo ad domesticos libe-
ralis et larga quantum ad extraneos misericors
et benigna quo ad miseros. mansueta et pacifi-
ca quo ad vicinos circumsperta et prudens in
cautendis. fortis et patiens in sustinendis. sedula
et diligens in agendis. modesta in habitu. et so-
bria in victu. cauta in affatu. pudica in aspectu
et honesta in gestu. inuicta in incessu. verecun-
da in publico. iocunda cum marito. secretis in oc-
culto. talis uxor est laude digna quam plus propositi
mouebus quam totum mundum. plus in uerbis quam
pulchris uerbis studet placere viro suo. que
plus causa plura quam causa libidinis in bonis ma-
rimonij querat. quam ex coniugio potius bene filii
os gratie quam nature delectat. Et hinc de uxore bona
sufficiunt.

De Patre

Quod est principium generationis natura
liter. n. desiderat per suam speciem multi-
plicare in filiis ut natura qua non po-
test seruire in se. custodiat in sua. ple. ut dicit
paganus. et ideo ad filiorum generationem de sua sub-
stantia per generationis officium diuidit et transmi-
dit. et tunc propter hanc diuisionem. nature sue di-
minutionem non recipit. generat autem filium si-
bi similem in specie et etiam in effigie maxime
quando uetus in semine patris vincit. ut dicitur in se-
mine matris (ut dicit aristoteles. li. viij.) et ideo pater
circa filiorum procreationem sollicitus existit. et na-
turaliter fetum suum diligit in se. ut etiam nutri-
mentum sibi subtrahat ut nutriat fetum suum.
hoc generaliter est uerum in omni genere anima-
lium. exceptis paucis in quibus natura de gene-
rat. et ideo non multum sollicitus circa fetos
suos quos a se eijciunt. sicut dicit aristoteles. li. viij.
de aquila que eijcit pullos et alios et rostro tyn-
gulibus eos fugat. Domo autem pater suum si-
ue fetum diligit et nutrit. ab lactatum. sicut com-
mensalem facit filium etiam in iuuentute uer-
bis erudit et uerbis corrigere non desistit.
sub custodia tutorum ipsum constituit. et in ipsum con-
stituit. et ne presumat uultum bylarem filio non
ostendit. filium sibi similem magis diligit. et in
ipsum oculum consuevit figere secundum etatem et primo
genture dignitatem. vestes et aborum portiones
filiis suis diuidit per filios acquirere. et heredita-
tem attingere non desistit. acquirat excolit et ex-
cultam filijs hereditibus derelinquit. patrem uero
quam a patre est dicitur. quam patris filios in eorum

iuuentute. sicut in senectute. et a filijs patris
sicut est videre in aibus conuiui generis. Nam
iuuenes patris senes (sicut dicit aristoteles.) quam per se-
nio non potest acquirere victum suum. et ideo uice
longiorum promissio honorantium parentes et su-
stentantium est remuneratio specialis. ut dicit am-
brasio. Scriptum est. n. Honorare patrem et matrem
tuam ut sis longeuus super terram. Exo. xx. ecc.
liij. Qui honorat patrem uita uiuet longiore. uis
dicit glo. Honorare parentes est primum manda-
tum in promissione. et per hoc magnum est man-
datum in remuneratione et eius transgressio maxi-
ma est in punitione. uis patris maledictio nocet
filiis ut patris in filiis dicitur. quam propter peccatum offerit
sibi penam meruerunt seruire. Gen. ix. Est ita-
que propter filios honorandus. sustentandus. sup-
portandus. sustentandus. et defendendus. ma-
gnificandus. et laudandus. et exaudiendus. et li-
mitandus. ut dicit glo. ibi. Si filij abrahe estis
opera abrahe facite. filius ex parentum substi-
tia originem ducit. et ab eis fomentum recipit
et sine parentum adiutorio neque proficit. neque ui-
uit. quanto plus a patre diligit. tanto diligentius ab
eo instruit. frequentius ceditur et sub disciplina
custodia artius custodit et cum a patre maxime
diligit. diligi non videt. quia uerbis et uerben-
bus sic insolecat. sepius lacessit. tanto affectu
osius a patre diligit. quanto sua effigies in filio si-
milior et expressior inuenit. prima facies profundit.
quam aliquid turpe de filiis subaudit. primum autem
grauer offendimus. quam aliqua sumax rebel-
lio in filiis patris. circa filiorum educationem mari-
ma parentum cura dirigunt et ob spem posterita-
tis filios custodit hereditas. propter peccatum offerit
sibi et contemptum sepe secundum leges exhereditatis
pena filius patris et punit. nulla prius maior
est ingratitude quam peruersorum filiorum quando
secundum acceptum beneficium a parentibus eis non
succumit. nec a filiis necessitat tempore subuenit.
per bonouolentiam parentum filijs sepe impet-
ditur bonorum et largitur. primo genito filio debent
maior hereditas portio a legibus diffinit. sed
propter patris iniuriam ius primo geniture aliquan-
do a primo genito tollit. et alius qui dignior est
primo geniture titulo inuenit. sicut dicit Jeronimus
in glo. Gen. dicit. Ruben primo genitus meus. et.
Tu inquit iuxta ordinem natiuitatis tue heredita-
tem quam iure primo geniture bene debuisti. regnum
scilicet et sacerdotium perdidisti. et filij igitur quam per naturam
deberet esse sicut pentes. mobiles. diuites. et li-
beri. per culpam efficiunt uiles. pauperes. atque
li. quere. s. de malo puero.

De S. 110.

Seruus (fm Iſido.) a ſeruādo ē dicitur. Nam quondā quidā captiui ſeruabātur. vel vt capite plecterentur/vel vt p/lio redimerent. vel a ſeruādo ſūt dicit. eo qd viſioribus officijs que dominis nō pueniūt nec filijs mancipant. Seruoy autem triplex eſt genus. vt dicit Iſi. Quidam. n. ſunt vernaculi ſiue originarij. ſ. qd in ſeruitute ſunt nati. ⁊ tales mētis penis legalibus ſubijcuntur. quia ſua vēdere vel alienare non pnt. nec ſbere. nec dignitatis officium aſſumere. nec enā testimoniū perhibere niſi dñoy ſuoy voluntate. vñ ſine infamia exites. ſepe pena infamie puniunt. Alij ſunt ſerui empicij qd a barbari vel hoſtib⁹ capti vel empn iugo ſeruitutē ſunt oppreſſi. Tertij pducti qui nō ex neceſſitate. ſ. voluntate ſeruiunt ob ſpem lucri. ⁊ hi pprie famuli a famulando ſunt dicit. i. obſequedo. vt dicit Iſido. Sunt itaq; multe viles pditiones ſeruoy maloꝝ de quib⁹ ſupra dictum eſt in tractatu de auſilla. Quere ibi.

De ſeruo nequam.

Sic de ſeruo neq̄ addendum eſt. qd in mult⁹ ſibi ⁊ alijs ē nociuus. Solet. n. eſſe ebriofus. ⁊ tūc bona domi ſui vel negligit. vel furnie ſubtrahit ⁊ expendit. Pro uer. x. oparius ebriofus nō locupletabit. Itē remiſſus eſt ⁊ ocioſus. ⁊ tūc tempus ꝑceſſum ad laborandum inuult perdit. ſicut ſeruis dicit pſfamilias. Quid ſtat bictora die ocioſi. Et eccl. xxxij. Adite ſeruum in opationem ne vacet. Sic. n. dicit illum. Item de bonis dñi ſui pdigus oia diſſipat ⁊ ꝑſumit. Ad. x. vij. Diſſamatus eſt villicus qd diſſiparet bona domini ſui. Item piger ſomnoſus ⁊ deſidioſ⁹ oia negocia dñi ſui negligit ⁊ obmittit. Eccl. x. xxvij. di. Cū ſeruo pigro tracta de ope. Et lu. ce. x. di. Seruus piger abſcondit talentū dñi ſui in terra ⁊ abiit. Item pteruus ⁊ ceruicoſus etiā ſupra dñm ſe extollit. Eccl. x. Vidit ſeruos in equis. ⁊. ⁊. puer. xxx. p ſerū cū regnauerit. ⁊. Item cupidus lucri. auidus lucri dñi ſui in ꝑprietū ſuum puerit. Exemplū de Syeſi ſeruo Deluſi. qd ſub nomine dñi ſui pecuniam ꝑenſe obtinuit. deuſit ⁊ abſcondit. iij. Regl. v. Itē ſupbus ⁊ ꝑſumptuoſus dñi ſui impium ꝑiſpedu. ſicut dicit miphibofeb⁹ ſ. ſiba ſeruo ſuo. Seruus meus ꝑrempſit me dñe mi rex. ⁊ aſinum ſtemere noluit. ij. Regl. xvj. ⁊ Job. xij. Seruū meū ⁊. Itē cū ſit durus ⁊ malicioſ⁹ gſaz ſibi fieri deſiderat ⁊ appetit. ſ. obrentam eandē alijs non impedit. Ad. x. Serue ne quā omne de di. ti. q. ro. me. Item marcumſpectus eſt ⁊ obliuiofus ignoꝝ qd de ſuis exceſ

ſibus ſit rōnem dño ſuo redditurus ⁊ ad mēoriam non reducit. Luc. xij. Si dixerit domin⁹ meus morā faciet venire ⁊. Item iracundus ⁊ ſedicioſus totam p̄turbat familiam ⁊ offendit. Luc. xij. Si incepit ſeruus ille bibere ⁊ inebriari ⁊ familiam ꝑcutere. venit dñs eius. ⁊. Item male dicit ⁊ linguoſus de oibus ⁊ ꝑaꝑue de dño ſuo maledicit. ſicut ꝑꝑ de ſibo ſeruo miphibofeb⁹ qui eum apud regē accuſauit ij. Regl. xvj. Eccl. vij. Ne audias ſeruum male dicentem tibi. Item ſi fuerit delicatus ⁊ delicioſe nutritus ⁊ dñm ſuum recalimat ⁊ reſiſtit. puer. xxx. Qui delicate nutrit ſeruum ⁊. ⁊ iterum. Nō decent ſeruū delicie. Item fraudulē⁹ ⁊ dolofus inſidias dño ſuo ponit ⁊ qñz ipm inſidiat ſue ꝑdit. ij. Regl. xxx. Terenderunt ei inſidias ſerui ſui ⁊ inſecerunt regem in domo ſua. Item dño ſuo exis iniurioſus ab eo fugit ⁊ ipm deſerens aduerſario ſuo ſe diungit. ij. Regl. ij. Iſugent ſerui ſemey in geth ⁊. ⁊. Regum. xv. Inuenerūt ſerui qd fugiūt dños ſuos. Item cū ſit neq̄ ⁊ flagitioſus vir ꝑ ꝑba de malicia ſe ꝑꝑeſat. Eccl. xij. ibi. Sicut ſeruus inſerogatus in torment⁹ caſtigatus frequēt a liuore. i. luor⁹ crimine nec minuit. ſ. magi ad odiū ꝑuocat. q. d. Seruus in tormenta non melioꝝ ratur. ſ. potius peioꝝ. Item cum ſit ingratus giaz ſibi factam a dño non recognoſcit. ſ. de iuſticia pluſꝑ de gĩa ſibi fieri cre dit. Eccl. xxxij. Zara manus ſeruo ⁊ queret libertatem. Item ſi fuerit criminoſus inſalpat⁹ a dño ſuo ſine flagellis ab eo extorqueri ventur⁹ conſeſſio viri valebit. Eccl. xij. Seruo peſſimo ſanguiare laus. ibi Glo. Seruus qui ꝑbis non corrigi. vulnibus corrigat. Item cum ſit aſtutus ⁊ labor ei fuerit odioſus. vocat⁹ ad labores dormire ſe fingit. ⁊ qd non audiens de vno latere ad aliud ſe ꝑuertit. Prover. xij. Seruus non poteſt verbis erudit. qd quod dñi intelligit ⁊ reſpondere ꝑtemnit. ⁊. Luc. xij. Seruus ſciēs volum.

De ſeruo bono.

Boni autem ſerui p̄ditio conſiſtit in diuerſis. Nā bonus ſeruus eſt docilis. ingenioſus ad intell. igendum. puer. xxvij. Seruus ſapient⁹ dñi ſibi ſtultis filijs. ⁊. Eccl. vij. Seruus ſenſatus ⁊. Item humilis ⁊ obſequioſus ad qdlibet obſequium impendendum. ꝑs. D dñe ego ſer. ⁊. f. an. we. Ad ꝑbilli. ij. Dumiliauit ſe ſer. ſer. ac. Item bylanis ⁊ iocoſus ad ꝑuicendum. decet. n. ſerui in ſuo miniſterio eſſe bylarem ⁊ iocandum. tot⁹ enim ſeruum diſplicet qñ ſeruiens facie letacaret. Gen. iij. Et nos leti ſeruiemus regi. Et

Isa. lx. Serui mei letabuntur et laudabunt pre
 exultatione. Itē effabilis et grōsus ad alloquē
 dum. qz multuz diligunt serui qñ affabiles sūt
 et benigni. et ideo de dauid que seruebat saul.
 dñ. i. re. xvij. Accepit erat dauid i ocul vniuersi
 populi et maxime in d̄spectu seruorum saul. et i
 eodē. Ecce places regi et vniuersi serui regi d̄
 ligunt te. Item vniuersi et animosus ac se d̄ aduer
 sarum dñi sui opponens. i. Reg. xvij. Non p̄
 cidat cor cuiusq̄ in eo. ego suus tuus vado et
 pugnabo cōtra philisteum. Item fidelis est
 in cōmisso scz in negotio. et studiosus ad exe
 quendum. luce. xix. Euge serue bone et fidelis
 et. et. xij. Seruus meus moyses fidelis in omni
 domo mea. Item humilis est et artificiosus ad
 lucrum dñi sui procurandum. plus em̄ intendit
 bonus seruus augmentare et multiplicare do
 minii sui peculium q̄ suum proprium. qz in mul
 tiplicando lucrum dñi sui curat et ip̄e suum
 luc. xix. Vocatis decem seruis suis tradidit il
 lis decem minas et ait. Negociamini dum ve
 nio. Itē bonus seruus cautus est et multū curio
 sus ad rōez et cū p̄ reddit rōz dñi suo de dat̄ et
 accepit. Nā de bene p̄putat remunerationē cer
 nis expectat. de nō computat. vero semp̄ du
 bitat et formidat. vt pars luce. xix. vbi d̄ dñs
 ecce mina tua decem minas fecit. Cui dicit dñs
 Esto dñs habens potestatem sup decem ciui
 tates. Item sollicitus est bonus seruus et am
 no studiosus prius dñi suo sp̄are cōmodum
 sicut prandium siue lectum q̄ se disponere ad
 prandendū siue qualitercumq̄ alias quiescen
 dum. nunq̄ em̄ bonus seruus commodū sibi
 fieri putat qñ videt qd dñs suus adhibet laborat
 luce. xij. Quis vestruz habens seruum si vene
 rit de agro dicat ei primo discumbe et ideo p̄
 mendatur qui dixit ad dauid. ij. Reg. ij. Dñs
 meus ioab et serui dñi mei sup faciem terre ma
 nent. et ego ingrediar domum meā vt ego co
 medam et bibam. Item seruus fidelis et ti
 morosus sciens dñi sui aduentū nō se dispo
 nit vt deponit anteq̄ veniat ad dormiendū /
 nec subintrat lectum ante aduentū suū. luce. xij
 Beatus seruus ille que cū uenerit dñs / iuenerit
 eū vigilansem. Itē seruus qui circa dñm est se
 dulus et amorosus. alijs dormientibus vigi
 lat ad dñm suū custodiendū. vñ merito rep̄hē
 dit dauid abner et alios seruos regi saba dor
 mientes. i. Reg. xvij. Nō erat que vigilaret / s̄
 oēs dormiebāt. (et sequit̄.) Ifrah mozt est vos
 qui nō custodit̄ xpm̄ dñm. Item seruus qui i ob
 sequijs dñi sui est affectuosus. oculis ac manū
 bus sp̄ circa dñm ē intentus ad suum bñplaci
 tum pagendum. ne aliquid. s. in commodum

sustineat vel defectum. siue ad aliq̄ bñficiū
 a dño bñfico recipiendū. ps̄. Sicut oculi an
 in ma. i. ad manus dñe. s. f. ac. Itē bonus ser
 uus nunq̄ a labore est vacuus. nunq̄ ab vali
 tate dñi otiosus. qz siue p̄medat / siue abstineat
 siue vigelet. siue dormiat oia que facit / ad vti
 litatem illius cui seruit ordinar et reducit. Job
 xij. Sicut cervus desiderat ymbra et mercena
 rius p̄solatus. Itē bonus seruus nec in victu
 nec in vestitu est dño suo onerosus. imo veteri
 roba dñi sui aliqñ p̄ anni circulum ē pretentus
 sat qd p̄pleto seruitio suo multo plura est a do
 mino suo recepturus. Jero. In lege p̄ceptum
 est vt sine veste et viatico. s. p̄ciū p̄ductiuuz
 seruus in anno. vij. nullatenus a dño dimitta
 tur. Exo. xij. et Deuto. xv. Item seruus in mo
 nibus disciplinatus et timosus solet esse coraz
 dñi gratiosus et in corz oculis est acceptus. et
 ideo seruus sensatus ad hoc diligentiam ad
 hibet. vt vrbane et curialit̄. s. dñs suo admini
 strat. qz aliqñ plus dñs diligit mundiciū ser
 uientē. q̄ ip̄am eribentiam seruitutē. ps̄. Am
 bulans in via immaculata h̄c mibi ministra
 bat. Eccl. vij. Si seruus sensatus est tibi. sit tibi
 vñ q̄ aia tua. Item seruus bonus a dño cor
 reptus et corripientem se nō est murmurans ne
 qz querulosus. s̄c̄. n. quomodo iustus de minimis
 iuste arguit seruum suum. et talis argutio sibi
 accidit ad p̄fectum. Eccl. x. Seruo sensato li
 beri seruient. et vir disciplinatus nō murmura
 bit correptus immo potius gaudebit. vnde. p
 uer. it. Argue sapientem et diligit te. corripe et.

De Domino Bono.

Sicut autē seruus est nomē subiectōis /
 sicut dñs est nomē plationis et p̄tatis
 vñ a dño a quo est ois p̄tās iustū do
 minium est statutum. sine. n. dño nō posset sta
 re salua respública nec esset humana societas
 pacifica et quieta. Sublata namqz de medio
 iustoz dominorum potentia libera esset mali
 cia. et nunq̄ innocentia foret tuta (vt di. 3. si.)
 Iusta itaqz dñatio p̄ tyrannidem suos nō op
 primit / s̄ suos aduersarios reprimit et repellit
 dñoz etiā p̄tās suos non deserit. immo p̄ sub
 dit̄ p̄tatem aduersariam se opponit. vt dicit
 Greg. vñ p̄ qd dñs nomē est p̄tās et nomē eq̄
 tatis. iustus. n. ē dñs. et ius. di. eq. vi. vul. eius
 et ideo dñs qui iustus ē / p̄ viā lit̄ causas / lites
 et p̄uouersias in subditos dirimit et definit.
 vniuersis qd suū est tribuit / s̄ maliciā gladium
 erbit p̄ deferenda innocētia. d̄p̄cū iuste potē
 tie p̄ maleficos obijcit et opponit. pupillos / vi

duas orphanos de manu opprimēt, caritē /
 p̄dones maleficos ⁊ fures p̄sequit, atq; punit
 acceptam potestatem non s̄m voluntatē impe-
 tum, s̄ s̄m legū impiū ordinat ⁊ disponit. Et
 quo p̄z q̄ dñs est nomē equitat, ⁊ insup nomē
 liberalitat, nā boni ⁊ iusti dñi liberales sunt ⁊
 p̄ij. Et sicut dī Deuter. xiiij. Quā inquit totū or-
 bem mee dñationi subiugasse / nunq̄ volui po-
 tentie abuti magnitudine / s̄ demētia ⁊ lenita /
 te gubernare subditos ⁊c. ⁊ ideo verus dñs ad
 oēs p̄cēp̄ ad maleficos liberalem ⁊ affabilem
 se ostendit, plus amari q̄ timeri diligit ⁊ non boi-
 bus s̄ bestijs, i. bestialibus ⁊ malis dñi se co-
 gnoscit, vt dī Sc̄i. ix. Sit terror vester sup̄ cū-
 cta astantia ⁊c. Dō (inquit Grego.) nō rōnali-
 bus s̄ irōnalibus aialibus ē plārus, vt non
 ab boibus / s̄ aialibus timeat. Dñs. n. boies
 natura eq̄les genuit / s̄ p̄ varijs meritis alijs a-
 lios iusta dei dispensatio p̄ponit, vt humana
 fortitudine peccare mētāt / qui diuinā iusticiā
 non formidant. Et s̄ dñi timore nō sup̄biat
 non suā gloriā / s̄ subditoy iusticiā querant /
 non. n. boibus / s̄ bestijs dñant, q̄ ex illa p̄e
 qua bestiales sunt dñio ipoy p̄stemunt. Est
 etiam dñs nomen nobilitat, sicut dī Deutero.
 j. Zuli de mbubus vestri viros sapiētes ⁊ no-
 biles ⁊ p̄stitui eos dños ⁊ p̄napes ⁊ mbu-
 nos ⁊ centuriones. Nam dñi debēt esse nobi-
 les ⁊ generosi animo non tā carne q̄ mente, iō
 s̄m ambro. Natura in aialibus nobiliores ⁊
 vinbus fortiores p̄posuit altoy reges ⁊ ducto-
 res, vt p̄z in aialibus ⁊ in volatilibus ⁊ enaz
 in apibus in q̄bus oibus illi alijs dñant ⁊ p̄-
 ficiunt, in q̄bus nobiliores p̄ditiones s̄m na-
 ture bñficiū inueniunt, vt sic addiscat homo
 nobilitē p̄esse s̄m rōnem ⁊ grām, ex quo sicāia /
 lia p̄sunt aialibus nobilitatē p̄ naturam. Item
 dñs nomē est honoris ⁊ dignitat, sicut dī. ap̄s
 ad ep̄b. vj. Serui obedite dñis carnalib⁹ auz
 timore ⁊ terrore ⁊c. dñs. n. iuste a subditis reuere-
 tiam ⁊ honores accipit ⁊ officij sui merito sub-
 ditos bonouolentia dignos facit p̄p̄ vnum
 enim bonum regē vel dñm tota patria bono-
 rantur / timeat ⁊ frequentat. Item dñs est nomē
 pacis ⁊ securitat, nam guerras ⁊ pugnas dñs
 iustus sedat / ⁊ discordes ad p̄cordiam reuocat
 vñ sub bono ac forti dño ac pacifico coloni pa-
 tre sunt securi, q̄ nullus audet inuadere termi-
 nos suos ac infringere pacem suā.

De domino malo.

Sicut autē iusto ⁊ bono dño nihil rei
 publice vtilius ē / ita malo dño nihil
 peius. Nā mal⁹ dñs subditos suos
 quos iuuare deberet spoliat, opprimat ⁊ inde

bitis officijs angariat ⁊ angustat. Ad̄ice. ij.
 Qui violenter tollitis pellem de sup̄bis ⁊c. p̄
 p̄ter munera iusticiam violat ⁊ paupi non iu-
 dicat. Ad̄ic. iij. Audite p̄ncipes q̄ ab homi-
 nini ad iudiciū. Populum a quo recipit ve-
 rigalia ⁊ tributum / ab inuasoibus non defē-
 dit. Ec̄. xiiij. Non as. maliciē sue, p̄sententem
 cruciat ⁊ crudelit flagellat. Isa. xix. Dabo egyp-
 tum in manus dominoy crudelit. ⁊c. Jere. vj.
 Crudelis est ⁊c. Aliena tanquā p̄pria vendi-
 cat / ⁊ omnia sua esse putat. Reg. viij. Filios
 vestros tollet ⁊c. nmeri potius q̄ amari deside-
 rat. Barub. vj. Ostendens mecum gentibus
 videre q̄ ⁊c. Honorari ab omnibus ⁊ reuereri
 affectat. Dañ. ij. Cadentes adorare statua. ⁊c.
 leges ⁊ statuta antiquoy destruit / ⁊ suo ordi-
 nat. Isa. x. Ne qui p̄dunt leges iniquas, sub-
 spē iusticie crudelitatem ⁊ maliciā palliat ⁊ oc-
 cultat. Isa. liij. Dñatores ei⁹ ⁊c. Inique exacō-
 nibus ⁊ tallijs sepe vexat. Isa. liij. Populum
 meū exacōres spoliauerūt. Et Dañ. ij. c. ⁊c.
 d. Occasiones extorquendi aliqd̄ rapiēdi op-
 tat. Isa. liij. Assur absq; vlla cā calūniatus ē cū
 mendaces ⁊ zelatores diligit / ⁊ coy p̄silijs au-
 res accōmodat, puer. Principes q̄ libent au-
 diunt vba mendacij ⁊c. fidem ⁊ pactū nulli ser-
 uant. Ad̄ach. xvj. Iuravit illis rex ⁊ p̄nceps
 eius (⁊ sequit) Elidit munitionē ⁊ rupit citius
 iusturandum. Epulas ⁊ delicias de alienis la-
 bouibus sibi parat. p̄s. Deuorauerunt. p. m. f.
 el. p. Exemplum de balibasar. Dañ. v. ⁊ ec̄eb.
 xix. Eos qui diuinitus ⁊ fidelius sibi seruiunt /
 peius remunerat, sicut voluit laban remunera-
 re Jacob q̄ dixit. Nisi deus p̄ris mei affuisset
 mihi mō nudum forsitan dimisisses. Itē nulli
 us seruicia grā reputat, ideo oia que sibi sunt
 minorā debito fore putat, sicut dī Judib. iij.
 nec ista facientes ferocitatem peccoy eius miti-
 gare poterunt. Item alijs laborantibus in lu-
 dis ⁊ in pondus ip̄e vacat. Ec̄. x. Ne tene /
 rex puer est, cuius p̄napes mane p̄medunt. Et
 iij. Reg. xx. Rex bibebat remulēt⁹ de ymbra
 culo suo. ⁊c. Dec de p̄prietatibus hominis
 quo ad membroy diuersitatem. ⁊ quo ad eta-
 tem. ⁊ quo ad sex⁹ discretonem ⁊ variā q̄lita-
 tem nūc sufficiant. Nunc de q̄busdam accidē-
 tibus que p̄tingunt circa hominem ⁊ s̄m nati-
 ram ⁊ p̄ter naturam / aliqua christi adiutorio
 sunt dicenda. Et p̄mo de abo / deinde de po-
 tu / Tertio de vigilia ⁊ somno / deinde de exor-
 atio.

De hominis proprietate et de cibo.

Oro de proprietatibus
bois quo ad illa que ipse
constituit naturaliter dicē
dum restat de illis p/
rietatibus rep/ que ipse
sunt natura inesse custo
diant. et sunt sicut Job.
acer/exercitatio/ quies/
cibus/potus/vigilia/
et somnus/sine istis non custodit humanum cor
pus. Nos autem istum ordinem non sequimur.
quia in loco suo de aere post dicemus. De cibo
primo dicamus quoniam hoc sufficit. quod abusus (sicut
dicitur) est substantia pueribilis in essentiam
corporis quo abas corpus augmentas nutrit
et sustentans. Calor. n. foris membrorum interio
rum et exteriorum primum est actione et resolu
tione cui primum debet restauratio ad depedit
dum sicut restaurandum. Cibus autem sumptus
in similitudinem corporis hinc et in ipsius natu
ram transmutat. vnde in cibo pcedit ipsius ppa
tio. deinde eius masticatio. tertio in locum dige
stionis receptio. quarto ipsius digestio et puri ab
impuro separatio. quinto ipsius attractio et p sin
gula membra distributio. sexto nature membra
assimilatio. Si. n. abusus non assimilaret membra/
nunc in corpore naturam in corpore vel puereret
Etiam potest oia ista fieri istius cibi incorporatio/
et in naturam corporis puerio. Nam quod calidum
est et humidum/transit in naturam sanguinis et car
nis. quod vero frigidum est et siccat/in naturam ner
ui et in naturam ossis. et sic de alijs. Cibus itaque
assumptus et incorporatus. in corporibus ad huc in
uentibus corpore nutrit et augmentat. In senibus
vero calore naturalem temperat/ depedit autem re
staurat/ et custodit corpore ne pereat. Liborum autem
multe sunt diuersitates. Quidam. n. cito in san
guinem puerunt. ppter suam substantialem humi
ditatem et caliditatem. et illa quam habent cum sanguine
ne vianitatem. Quidam vero e contrario ppter siccitatem
cuius tardius puerunt. Quidam vero abibi multum
nutriunt/ quia multum sanguis generat. Quidam
vero paucum/ immo potius onerant/ tunc aliquotulum
refocillant. et generaliter omnis abusus laudabilis
sanguis generans/ magis est pueniens in regen
da sanitate/ laborantibus tunc est pueniens grossior
abus spissior sanguinis generans. Item ois
abus de quo generat multus sanguis/ paucum
supfluitate et e contrario/ ab de quo generat paucum
sanguis/ multas generat supfluitates. et generaliter
sunt diuersitates aborum disponunt et variantur co
plexiones membrorum et corporis qualitates. vt di. co/
stan. li. i.). Circa abum autem p considerant ista sicut et

circa dietam. vt dicit Galienus. sup ampho. s. cibi
substantialitas/ qualitas/ quantitas/ sumentur neces
sitas/ et ipse congruas/ oportet. n. medici cogit
re substantiam et qualitate aborum ad custodiam et re
gimen corporum humanorum. Est. n. quidam abusus
nutritiuus et facile pueriuus. et talis est natu
re pseruatiuus. Quidam est abusus mediatus. et hoc est fa
cile alteratiuus et nature amariuus. Quidam vero
est abusus pestilentialis et nature corruptiuus. sicut
venenosus/ qui a tota specie imutat et destruit ipse
corpore. et ideo oportet aborum cogitare substantiam et quali
tatem ne venenam assumat loco cibi. Qualitas
autem cibi attendit et sicut vltimam qualitatem elementa
rium remissionem. et sic est abusus calidus vel frigidus
in primo gradu. vel sicut eandem vltimam intensio
nem. et sic in quarto gradu. vel substantiam mediatam
nem. et sic dicitur esse in tertio vel in secundo gradu/ sicut
maioris excessum vel minoris. Docent autem attende
dum est/ quod tam sicut substantiam quam sicut qualitatem.
(vt dicitur pstan.) alius abusus est subtilis/ qui. s.
de facili digerit. cuius quantitas multa pax nutri
t. (quia sicut Auienna. subtilis ex eo generat sanguis
qui cito reuoluit a membrum. et ideo pax nutrit. vt
dicitur idem. Et est abusus grossus qui. s. tardus digerit/
et eius pars modica multum nutrit/ ex quo sanguis
grossus generat/ qui tardius reuoluit ab ipse mem
bris. Nam (vt dicitur Isaac) ex subtili cibo fit ge
neratio subtilis sanguinis et e contrario. et est ci
bus in qualitate et substantia ipse autus. Cibus au
tem purus laudabilis est quoniam est in se ipse autus/
et e contrario. Secundum Auiennam. herbe crude et fructus
nimis virentes/ minus sunt boni quo ad abusus
ppter humiditatem excessum. nam sanguinem replent
a aquositate et disponunt ad putrefactionem. et
ideo potius sunt medicina quam abusus. Cibus dicitur
esse vniuersalis/ n. s. in vna mensa diuersa nu
trimenta simul assumant. (quia sicut Auienna.) dicitur vnde
abus digerit/ alter corruptit/ et stomachus ni
mis extendit et replet. Considerat etiam in cibo
quantitas dimensiuue et effectiue. Nam attendit vel
sicut nimium/ vel sicut minimum/ vel sicut in se ipse me
dium. Si vero fuerit abusus nimius/ naturam suam
stomachum distendit/ et inflat/ rugitum et torsio
nes generat/ malos humores et carbocimas au
gmentat/ uantem et vomitum puocat/ calorem na
turalem sicut oleum lampade extinguit et suffo
cat/ spasmodum et contractionem nervorum curat/ vlcera/ sca
biem/ et apostemata fieri parat/ senium et mor
tem accelerat/ quam p aborum multitudinem ho
mo munit/ et defendere se credebat. Quando
vero abusus est nimis paucus/ naturam debili
tat/ visum et omnes sensus ebetat/ fluxum ca
pillorum et caluitate generat/ pntis et ebrietate accelerat
(corpus extenuat/

et peiores infirmitates quae replentio nimia gignat atque causat. (vñ dñ in ampho.) in tenuibus de-
 ens maxime peccat egrorates. Libus vero me-
 dio. nis est laudabilis. qz de p dñta in corpe re-
 staurat/virtute pseruat/sanguine augmentat/
 colore temperat/ingenium acuit/vires opandi
 tribuit/sanitate corpis auget et custodit/sua
 uem somnum et mulcedem generat et inducit/
 vñ si fuerit maior p abum restauratio quae fuerit
 pcedens p resoluentem calorem depditio/ab
 corpus augmentat. vt pz in adolescentia. Si
 vero maior fuerit depditio quae p abum sequens
 restauratio/corpus minuitur et deficit. vt in se-
 necute. sed si fuerit equis restauratio. p dissolu-
 ta corpus pseruat in p sistentia et in statu/sicut
 est videre in iuuetute. Considerat abus vel a-
 bi effectus respectu comedent. qz alius conue-
 nit sano et alius egro/alius iuueni/alius se-
 ni/alius exercitanti/alius quiescenti. Multa
 enim salubria sanitatem bñti que sunt morti-
 fera infirmanti. et etiam in sanis differentia est
 qz alius vel pip qd alicui fleumatico est remedi-
 um/alicui colenco est venenum. Insuper
 qui est mors hominis/gratissim? abus e passe-
 ni vel psumia. vt dicit Galie. Variadus etiã
 est abus fm varietate morbi. Nã aliqs abus
 est salubris in qrtana q est mortifera i acuta:
 et aliqs abus qui est vñlis in pncipio morbi
 est nocuus qñ infirmitas est in summo. Nam
 tunc dñ dari abus tenuis vt di. bypo. et galie.
 qz tunc natura circa digestionem morbi est tota-
 liter intenta. vñ tñc eius effectus diminiuit et i-
 pediat/si circa occupata grossa cibaria teneret.
 Alius etiã abus et alio mō dand? est et necessa-
 rius in morbo cronico et diurno. et alius in
 pñio. qz in pncipio timet defectus hñt. et iō e
 necessarius maior abus. In pñio aut morbo
 timet infirmitatē augmentū et iō tunc dñ dari
 minor. Libatio vero faciēda est fm diuersitates
 morbi/fm pñtē infirmi et fm qñtitate et substā-
 nam ipsius cibi. et fm h vñlitas abi iudicatur.
 Itē alio mō abandas est iuueuis et alio mō
 adolefcēs et alio mō ipse senex. Nã abstinētia
 abi q senibus e facilis/puerj et minoribus est
 difficilis (iux illud bypocra.) Senes facillimū
 ferunt ieiuniū scđo pñstētes facilius/puerj vero
 minus. nã in senibus debilis e calor natural/
 in alijs aut est fort. et ideo maior abus ad re-
 pñtionem caloris est necessarius iuuenibus et p-
 uulis/minor vero antiqs. Eadē est rō etiam que
 minus cibandi sunt qescentes qse exercitantes
 qz in illis calor est debilior/in istis vero fortior
 est vt post patebit. Considerat aut in cibando
 ipse pgruitas. nã grossiori dicta et largiori in-

digent boies in hyeme quae in estate. sicut dñ. by-
 pocras. Ventres in hyeme et in hē natura cali-
 dissimi sunt et somni longissimi. In his igit bo-
 nis plures oblationes sunt dñde. qz tñc immat-
 calor est multus/multo igit indiget nutrimen-
 to et. In hyeme. n. viger appetitus et fortior e
 digestio calore exte fortiore. In estate vero p-
 rium est. calor. n. in hyeme ingredif ad inteno-
 ra et ibi coadunaf. in estate vero suo simili. p g-
 dens et exteriora petēs dissoluit. et in corpe mi-
 norat. quia igit in hyeme multū digerit/multū
 exatata appetitus. vt pz in puerj qui sunt mul-
 ti caloris et ideo multū appetit et multo indig-
 gent cibo. Similiter in athletis in qbus rōe exer-
 ant augmentat calor naturalis. et ideo multū
 indigent nutrimento. sicut ibi exemplificat ga-
 lie. Est igit abus omni aiali necessarius et max-
 me pueniens est qñ vniformis est. et inf supflua
 et diminutum ipatus. nimia. n. abi replentio si-
 ue sanitas mors aie et corpis esse pseruat. Et
 potissime pualosa e sanitas/post pcedentes
 sterilitates siue famē. vt dicit Auid. plus. n. na-
 tura tñc appetit quae digerere possit. et ideo rema-
 nente appetitu circa sanitatē/ab? assumēd? e.

De Potu.

Potus est substantia liqda ad nutrim-
 tum aialis necessaria. Potus siq dñz
 (vt dicit pñtan. li. v. c. xxvii.) multipli-
 ci de cā necessarius est. Corpus. n. sicat hūme-
 rat. et qd humidū est in corpe resoluuit et restau-
 rat/abus p ipm reficit et fert ad loca remotio-
 ra qui sua grossine non pōt transire p strictos
 meatus et angustos. Potus etiã vt dicit pñtā.
 et etiam Auid. dīnctificat mptē. Est. n. potus
 qui est tñ pot? vt aq q nō est corpis nutritiua
 et e potus q est potus et abus sicut vinū. qd (vt
 dicit pñtan.) p oēs ptes corpis portat abum/
 nutritiōem et calefaciōem spm et sanguinē et calo-
 rem pfortēs naturalem. Et e potus medicinalē
 qui non exbibet fm viā potus/h pot? fm le-
 gem et regulā medicīne. sicut syrappus/orimel
 occaçara et hñdōi. Sicut aut dicit pñtā. in sani-
 tate custodiēda et infirmitate curāda. aq e ne-
 cessaria. ideo o3 vt medicus aqz nō negligat
 pñtōes cogscere et naturas. laudādas imbu-
 at et caueat nō laudādas. Aquay aut qdā est
 sapida/qdā nō sapida. aq q sapida in substā-
 tia clara/fortana orientā. leuis/cito calefaciēs
 cito frigesces. hñdōi aut (vt di. pñtā.) i sanitate
 custodiēda e laudabilē nō qñas. cito. n. extēci-
 bñ. p h. n. q e clara/pz q foridib? nō e infirmit-
 ta. p hoc aut q est leuis/pz q nō e indigestibilē.
 p h nō q e cito calefaciēs et cito frigesces/pz
 q substāne e subtilis. vñ si vis scire de duab?

De etatibus hominis

aquis que sit subtilior in substantia et laudabilior ad bibendum / in unguine unum pannum lineum bene mundum in una / et alium bene mundum in alia et exponere soli. quod purius erit succus / in aqua subtiliori est in unguine. Sed post hanc aquam commendabilis est aqua fontana septentrionalis / que in orientem et aquilonem est posita fluens versus aquilonem. propter hoc. non quod libere exponitur ventis septentrionalibus motu extremorum ventorum subtilis. et est in hyeme calide nature / et frigide in estate. frigus. non septentrionale fugat calorem ad interiora fontium sibi obiectorum / quod coadunat / frigiditati obstat et resistit. et aquam fontem aliquam tantum calefacit. In estate vero e contrario. Calor aeris vincens fugat frigiditatem ad capita fontium / quod ibi coadunata aquam frigidat. ut dicit. Macro. et Galienus. Item aqua fluens foras de montibus super petram vel arenam limpidissima. sicut alio magni fluminis secundum gradum obtinet salinitatem (ut dicit Galienus.) Aqua vero pluvialis ut dicit Galienus. melior est alijs aquis et sapidior / levior / et mundior / sicut dicit Hippocrates. Pluvia inquit est fumus aquarum a sole attractarum. natura. non solis non nisi quod subtilissimum est attrahit / et ideo ceteris aquis melior est et digestibilior. non propter subtilitatem vicina est putrefactioni. non ut dicit Galienus. ex putredine non est vituperanda / sed ex subtilitate sua potius est laudanda. Dicitur. non aqua corruptionem cito admittens est subtilis. ledit igitur quod est putrida. quod raucitatem generat febres sed non putrida optima est / et ideo a putredine est cavenda. Item dicit Galienus. aqua que ex tenuissima tollitur pluvia melior esse videtur. que non descendit cito in mare / melior est post hanc. non tonitruus suo motu pluviam ipsam subleuat. Dicit etiam Galienus. quod quicquid frequenter bibit aquam frigidam / non euadat frigidus egritudine / sicut in senectute. Aqua vero calida ut dicit Galienus. ieiunium stomachum lauat a ciborum febris. purgat fluxum et omnem putredinem / ventrem purgat et mundificat. ventrem solvit / naturam alleviat et confortat. et tamen frequenter usus nocet stomachum. non remollit / digestivam non turbat et impedit / et sanguinem de naribus manare facit. Item calida aqua laudabilior est ieiunio mane. maxime his que de nocte crapulati sunt. dicit etiam Avicenna. Testificati sunt inquit antiqui sapientes quod aqua cocta est minoris inflationis et facilius penetrationis. quod cocta ei permittit actione ignis dissolvunt et descendere compellunt / (et subleuat.) Torpidi inquit media estmansuetudo quod subtilius exaltet per decoctionem. et quod grossius est / remaneat. sed falsum est. Ex partibus. non similibus constat aqua substantia a qua tanta potest fieri decoctio quod nihil remaneret nisi sex / et pars tertia

stria. ut pars in aqua ex qua fit sal per violentiam decoctionem. Aqua autem ex nive et grandine resolute ceteri sunt illa laudabiliores propter aquas lacuales et palustres. Hec aquae omnes sunt caute. quod ut dicit Galienus. Splenem magnificat / epas et stomachum confundunt / autem horrida faciunt et varias febres faciunt / lapides gignunt. Si autem penitus vitari non possit / auctoritate Avicenna. bulianus. Dicit autem aristoteles in libro de meteoris. quod aqua nivis vel glaciei calorem solutione ad partem subtilitatem non redibit / aqua vero insipida est duplex secundum Galienum. Alia. non est falsa / alia sulphurea / alia limosa / alia alluviosa / alia metallina. Salsa vero ut dicitur / ventrem et mollit moridicando intestina et laxat. sepe tamen bibita desudando et presumendo humorem ventrem ligat et dissipat / corpus desiccant / scabiem et puriginem sanat / hydropicos iuvat si comedat seu bibat. Aqua vero sulphurea ad frigiditas facit infirmitates / nervos calefacit / infirmitates humorum res presumit. vide. I. de sulphure ubi dicitur et plenius poterit inveniri. Aqua autem limosa vel alluviosa et bituminosa infrigidat et desiccant / sanguinis fluxum strigit et sedat / et emoroidas curat. Aqua vero metallina naturam metalli sequitur et effectum. non transiens aqua per venam ferri / ventrem dissipat / membra confortat / splenem depilat / apostema curat. aqua de metallo est humiditati subleuat / stranguinem strigit. aqua de metallo argenti refrigerat / desiccant. Hec autem aqua multiplex potui dari non potest / sed proferri videtur medicinae. Est autem potus qui simul est abusus et potus / sed vinum diversificat. non vinum in substantia. Quedam. non sunt grossiora vina duriora alijs / et nutritiora. Alia vero sunt subtilia / et pars nutritiva stomachum cito excreant / dolore colericum de capite auferunt / vrinam provocant. Alia sunt mediciora in suis actibus operata. Praeter autem istas vini considerationem quo ad substantiam consideratur vinum secundum Galienum. quatuor modis. scilicet quo ad dicitur / quo ad redolentiam odoris / quo ad saporis suavitatem / et quo ad colorem dantur. Nam in tempore diversificantur vina. quod quod novum est de torculari expressum / non transit in caliditate quod dum permuni. Sicut. non dicit Galienus in libro de simplicibus medicinis. Vinum inquit constat ex quatuor substantijs scilicet aqua / spumosa / seu aerea / vinea / siue ignea vel terrea. Aqua per longam moram presumit / et pars vinea confortatur / Vina itaque veteriora sunt alijs calidiora. In odore autem diversificantur vina. Quia quedam sunt odorifera bene nutritiva. Alia vero odore horribili a malum sanguinem et capitis dolorem generant. In sapore etiam maxime diversificantur (vina.

Quedam. n. sunt dulcia alijs nutritiora / et
ventrem humectantia / alia vero sunt pontica
stomachum pfortantia / ventrem constipantia
pectoris et sue pmentie nocentia. Alia sunt acer
ba que et diuretica. Alia vero amara ceteris mi
nus calida. In colore insuper variant. Nam
quoddam est album minus calidum. Quod
dam citrinum magis calidum. quia vt dicit con
stan. omnium membrorum est penetrant. san
guinis colerici generatiu. et doloris capiti co
monium. aliud vero est nigrum quod ceteris
est magis nummum. aliud autem est rubeum si
ue rubicandum. et illud alijs magis est calidus
si quia terreste et grossum respectu albi vel ci
trini. nec ita est perforantium nec lesiuum. Ci
num aut quod in omnibus pdicit est medio cre
peter est laudabile. Nam naturalem calorem
pfortat p omnia mēbra / animum refoillat / gau
dium et audaciam gnat / hūtem corpori admi
nistrat / coleram rubeam cum sudore et vna e
uacuat / coleram nigram temperat / mēbra ex hu
more desiccata temperat et hūcatat / vires reparat
et corpora impinguat / appetitum puocat / vim
digestiuā et diuuar et parat / intellectum acuit
opilationē splenis et epast / aperit / supflua i cor
pore destruit et psumit / albugines oclorum et
lippitudines tollit / eloquentes efficit / lapides
in renibz soluit / et barenulas dissipat et educit
sanādis vulnēbz puenit mēstruis subueit / sa
nis et infirmis puenit si mō debito a quolibet
assumatur. Si nō i q̄litate et q̄ritate modū ex
cesserit / abutenti non erit remedium vniū / sed
mors erit potius et venenū. sicut pz. j. de ebrie
tate. Quere ibi. Tertiu genus potū est potus
et medicina. sicut est oximel et syrappus. Nam
talis potus pfert sanitatem / q̄ humores i cor
pore digerit / diuidit / et expellit. q̄q̄ laxat. q̄q̄
q̄ p̄stipat. q̄q̄ infrigidat et desiccet. q̄q̄ hō
calescat / remollit / et humectat. Sed hōz po
tuum / differentias mediq̄ dimitamus.

De Libo.

Qibus itaqz et potus ad prandiu et co
uiuū hnt ordinationem et respectum
In pradijs ḡ pmo cibaria p̄panf. cō
iue panē puocant. sedes et sedilia erigunt / in
cenaculo ordinant / mēse et mensalia disponūt
et ornant. hospites cū dño in mense capite col
locant / nō pus ad mēsam residēt nisi pus ma
nus hospitiū abluant / sursum filie / vñe / et deoz
sum famuli p̄ter ad mensam p̄binant / coctea
ta / et cultelli / et salsana p̄mitus i mensa ponūt
et panes cū poculis mox supaddunt. fercula

multa et varia subsequunt / dicentes et ministr
cum diligētia singulis obsequunt. se mutuo i
uitantes iocunde p̄ colloquunt / vialis etiam
et cibarij exbilarant. nunc vna et fercula reno
uant. sibi vniūcū fercula apposita p̄diuidunt
et compartunt. fructus tandē et spēs subinfe
runt. completo pradio mensalia cū reliquijs
ferunt. et mēse de medio remouent. manus ab
luunt. itez et tergunt. ḡta actiones deo et bo
spiti p̄soluunt. et hilarationis ḡta pocula itez
et itez offerunt. Dis in pradio complet / vel ad
lectulum quietis ḡta recipiunt / vel redire ad p
pria p̄mittuntur.

De Cena.

Cena dicitur a cenon qd est cōe. p̄p̄ vesco
tium cōitatem. apud veteres solitum
fuit in p̄p̄aulovesia et communif epu
lari / ne singlitas luxuriā ḡnaret. s̄ mō pōe
cena dicitur a cenos qd est ymbra. q̄ iā vescentes p̄
pter p̄tate querūt cenādi latibula (vt di. Pa
p̄ias) vel potū a ciuos qd est canis. p̄p̄ carētiā
et defectū charitat. vniūq̄sqz. n. suam cenā p̄su
mit ad māducandum. j. cor. ii. Dia aut q̄ su
perius de puuio vel pradio dicta sūt / cene cō
ueniunt. Istam tñ cenā multa magnificant / et
exaltant / et h̄ omnia occurrēt in puuio assue
ti. vt pz. Dester. j. Primum est ip̄is p̄gruitas.
decer. n. cenam fieri tpe cōgruo. ne. i. nimis tē
p̄ctiue nec etiā nimis tarde. Secundum est lo
ci impozunitas q̄tum ad spaciōsitate v̄l ame
nitatem et cenā securitatem. in loq̄. n. spaciōsis /
amenis / et securis solēt nobiles facere festa sua
et ideo de assuero dī q̄ fecit puuium suum in
vestibulo orti et nemoris. Tertium est inuitā
tis liberalitas / quo ad vulnus hylaritatem. ni
hil. n. valet cena vbi facies hospiti cernit turbu
lenta. Dester. j. Cū incaluisse. et. Quartum est
ferculoz multiplicatas. vt q̄ non vult de vno
gustat saltē de aliō. Dester. j. in alijs et alijs
Quintum est vnoz et poculoz diuersitas. vñ
in Dester. j. dī. vniū cenā inferebat. et. Sextum
est ministroz vrbānitas siue bonestas. Dester.
j. p̄posuerat mēsis de p̄ncipibus suis. et. Sep
timum est discumbentiū amicoz ḡta societas.
Dester. j. fecit puuū cuncti p̄nci. et. Octauū
est cātoz et instroz musicaliu iocūditas. nā si
ne cābara et sine symphonia nō solēt cene no
biliū celebrari. Lux. xv. Cū audisset vocē. et.
Nonū est luminariū et cereozū copiosa nūerosi
tas. nā in tenebr̄ cenare dedecorōsū ē et etiam
p̄culosum. p̄p̄ muscas. et iō cerei cādelabr̄ i
figunt / lucerne / lāpades / et cādele necessario
(accenduntur.

De etatibus hominis

Decimum est omnium appositiorum delicias
nā in cenis nō solent grossa & p̄mnia apponi
abaria sicut in prandio / s̄ potius q̄dam sp̄cia
lia & leuia & deliciofa cenāibus apponuntur /
maxime in cūijs d̄noꝝ. Undecimū est cene
diuinitas. solēt. n. homines q̄ expediti sūt
a labore prabere cenā suā. cibis. n. nimis
cito sumptis s̄ noctem / noctem. & iō morose est
cenandū. ideo p̄uuiū Assueti diu durauit per
dies. c. & lxx. Duodecimū est indēntas. qz
sine damno cenant est quilibet ad cenā inuitē
dus. Inbonestū est. n. post cenā volūtate ob
latam p̄pellere aliquem ad symbolum p̄soluē
dum. Tredecimū ē quietē & soporē suauitas
post cenā. n. est quiescendum. qz tunc somnus
ē valde dulcē. & ideo erant lecti eburnei & aurei
strati sup̄ pavimentū in palacio Assueti. vt p̄
Dexter. Nā vt dicit p̄stan. cum ciboꝝ fumus
cerebr̄ ingreditur / facile dormimus.

De Somno.

Somnus (fm̄ ansto.) est quies aialū
p̄tati cū intentione naturalū. Nam
sensibilis & motua s̄tus in somno li
gatur. s̄tus vero naturalis tunc fortissime opat̄
lez digestiua que in somno intendit & p̄fortat.
Alio mō dicit Aug. in li. de quantitate anime.
Somnus (inquit) est q̄dam insensibilitas na
turalis cōis corpis & aie passio. Sicut. n. sen
sus cōis est corpis & anime / ita & somnus. Nā
(vt ip̄e dicit) somnus est q̄dā immobilitatio &
ligamen sensuū. qd̄ aut̄ dicit insensibilitas na
turalis dicit ad d̄iaz corp̄ que sunt s̄ naturam.
vñ dicit q̄ somnus nō est p̄uatio vigiliā. s̄
cur cecitas visus. qz p̄uatio id quod est fm̄ na
turā diminuit & destruit. somnus aut̄ naturam
p̄fortat. & ē fm̄ naturā sicut vigilia. P̄te
rea aia nō delectat in p̄uatioe. s̄ in somno de
lectat. vñ somnus p̄uatio nō est. s̄ est dispō na
turalis. Alio mō diffinit somnus sic. Sōnus
est q̄daz passio mulcebis meat̄ cerebr̄ & v̄as
sensuū opilās / naturalē s̄tus p̄fortās / caloz
naturalē ab exterioribus ad interiora reuocās.
In somno. n. interiora corpis calefaciunt / & exteri
ora refrigerant / vñ p̄ fundato calore ligat in
somnia & opilāt organū sensus cōis qd̄ est cen
trum omniū sensuū p̄ticularū a quo omēs alij
sensus p̄tulares oriunt̄ & extendunt̄ queadmo
dum linee ad centz ad arcūferentiā. prabunt̄
Illo igit̄ ligato & opilato potentie p̄tulares
extendi non p̄t̄ ad organoz sensuū extremita
tes. hoc aut̄ fecit natura / vt animal a motu vo
luntario quiesceret. cum sp̄ moueri voluntarie

fit impossibile. Somnus aut̄ vt dicit p̄stan. in
panteg. alius est naturalis / alius innaturalis
de quō nihil ad p̄ns. Naturalis vō fit ex humi
ditate cerebr̄ rep̄ata / & ex fumo humido & da
roja toto corpe ad cerebr̄ ascendente. s̄ fumus
aut̄ ille ingrossat sp̄s & replet nemos & ita vi
cular & ligat sensus. Aug. aut̄ in p̄dico libro
docet q̄ somnus aut̄ est ab intrantibus extrin
secus escās. aut̄ ab humore intrinsecus tempo
q̄ cū resoluit in fumum / petit cerebr̄. & ibi reso
lutus distillat frigidus inferius licet ascēdat ca
lidus. distillando aut̄ remittit calozē cordis / &
impedit p̄cessum opationum. Secundum
aug. n. & fm̄ ansto. cor est p̄ncipiū opationum
& omne bonum vel malum a corde p̄cedit. In
somnia aut̄ q̄satur s̄tus animalis alijs manē
tibus sicut p̄ns. s̄ sp̄iali & naturali. quod p̄ p̄
pulsam & inspirationem / & p̄ digestionē. in sō
no. n. maxime digestio celebrat. Aut̄. n. sic dif
finit somnum. Somnus (inquit) sermone vni
uersali ē reditus sp̄s ab instrumentis sensuū &
motus ad p̄ncipium cum quo p̄ncipiant̄ inst̄
ip̄oz sp̄um. Et somnus quidē naturalis est
sp̄s reditus cum p̄fundatione / vt digerat̄ nu
mens. vt p̄ in somno exercitantū. fit. n. in eis
somnia p̄fundus p̄p̄t sup̄fluitatem resolutio
nis sp̄s. natura. n. desiderans additionem in
substantia sp̄s p̄fundat ip̄m in interioribus &
facit ip̄m latere in interioribus. vñ fit somnus
p̄fundior & p̄tior in ip̄is. & hoc genere som
ni dormiunt quos euacuat medicina laxatiua
resoluit. n. plurimum de substantia sp̄s cū sup̄
fluitatibus & hic somnus plurimum p̄fert eis.
reddat. n. eos suis s̄tibus (vt dicit Aug.)
Sicut aut̄ dicit arist. li. iij. somnus p̄uenit cui
liber animali sanitatem habenti. licz in q̄bus
dam somnus sit valde leuis & occultatus. Ex
p̄dicit p̄ q̄ causa materialis somni est fumus
digestionis a corpe resolutus. causa vō forma
lis est in capite apud cōem sensum / & originez
nervorum sensibilium que opilant̄ & ligantur.
& quiescit animal / & omnia membra recreant̄.
Acto autem somni fm̄ p̄stan. duplicat̄ variat̄.
fm̄ quantitatem / & fm̄ magnitudinem materie
quā inuenit in corpore. Scdm̄ quantitatem. qz
si sit nimis augmentata / deficit s̄tus corp̄ bu
meat̄ & refrigeratur. quia fit dissolutio humo
ris & p̄ p̄sequēs fit extitio caloz / s̄legma maio
rat / caloz natural̄ minorat̄. Si sit nimis pau
ca virtus digestiua deficit / corpus desiccatur.
Si vero sit moderatus / abusus bene digeri
tur / corpus impiguatur / animus confortatur /
caloz natural̄ auget̄ / humores temperant̄ mēs
(classificatur.)

Item et materia quā inuenit eius actio varia
tur. q: si materia fuerit multa / calor naturalis
debilis p somnum fit maior: humorū resolutio
qua ppter calor naturalis viciat / et extinguitur /
et ideo ppter portionat / ne dormiant / et minus
ne. s. p somnum tāta sit resolutio humorū q nō
possint regi a natura. s. si fuerit cibus tempera
tus similis / et humores calor p somnum interi
reuoctus cibos digerit / humores temperatos
reddit. cor humectat / et calefacit / et impinguat.
Recollige igit breuiter et p̄dicit q somnus ca
lorem naturalē ad interiora reuoctat / exteriora
frigidat / et a sanguine depauperat / interiora nō
calefacit / et immū / ac fortificat / impura / et cruda
decoquit / et manrat. motus aiales et scibiles
recreat / et quietat. Si nō fuerit in q̄litate / et q̄ti
tate temperat / egronū alleuiat / futurā nature vi
coriam q̄ morbu / et bonā crism denūciat. Si
autem eōuerso somnus se habuerit / merito ē
suspectus. vt dicit h̄stan.

De Somno.

In somno igit considerat dormiētis
volūtas. q: voluntane ad dormiēdū
se deponit. Nā (sm Auid.) somnū ni
hil aliud ē q̄ in vi sensitiua quiet / appetit. Itē
dormitiōnis breuitas. hō. n. q̄ ad dormiēdū
se deponit / celerit a somno surgere ordinat / et p
ponit. Item nōtū in dormitiōne vnitās. Nā
p̄tus dispa in vigilādo aggregat / et coadunat
in corpe dormiētē. vt dicit Auid. Itē dormiētē
insensibilitas. vt p̄z etiā dicit / frequēt. n. q̄ti
git q̄ aliq̄s ita forit dormit / et tā p̄fundi ē som
ni q̄ vit sentit aliq̄d exterius etiā si n̄berat. Itē
quiet / suauitas. nā dulcedo quā p̄sequit q̄s in
dormiēdo facit p̄teritoꝝ laborū / et etiā p̄tinuū
obliuisci. Itē dormiētē securitas. q: cū quis
dormit / etiā hostis p̄tinū nō pauēat. Item si
gure dormiētē mutabilitas. q: exterius videt
mortu / et interius viuus / forit pallidus / et int
rubeus / forit frigidus / et intus calet / forit tota n̄
tus efficiēs q̄ in p̄ria se diffundit / s̄ intus tota
n̄tus se recolligit. Itē in dormiēdo attenditur
diuersitas. Sūt. n. qui dormiūt palpebrū clau
sis adinuicē / et reductis. et oia talia aialia sunt
auntoris visus q̄ illa q̄ aperit dormiūt oculis
et nō tect. sicut dicit. ansto. vnde et pisces sunt de
bilis visus. q: dormiēdo nō claudūt oculos.
Et sicut dicit li. iij. Pisces q̄scūt in somno. s̄
modicū / q: subito expp̄giant / et fugiūt. quere. s̄
li. v. et de palpebra et de oculo. Itē somniōꝝ
fantasmatū imaginatio / nā in dormiēdo p̄p̄
p̄mixtionem rōnis cum fantasmatibus multē
aic occurrūt fantasie. quaz q̄dem formas et si
militudines aia imaginarie app̄bendit / s̄ de

sp̄is imaginibus et fantasijis ad plēnū non di
scemūt / ideo sepe auz euigilauerit / q̄ in somnis
viderit nō aduertit. Itē in dormiēdo p̄capue
attendit vnitās. nam q̄ somnus ē naturalis
et ip̄ans / multas et infinitas p̄fert corpi cōmo
ditates. sicut p̄z. s̄. in v̄bis Auid. et etiā h̄stan.
et maxime / q: tūc fit digestio et puri ab impuro
separatio. nā q̄d purū est et corpe site / tūc corpe
vniū. q̄d nō impurū est et dilite vi expulsua a
corpe separat. De malo nō somno et innaturali
quere infra li. vij. de liturgia.

De Vigilia.

Vigilia est q̄dam animalis dispō cum
diffundit et effundit sp̄s ad instrum
ta sensus et motus vt eis vta. vñ vi
gilia nihil aliud est q̄ libera sp̄s p̄organā s̄
sus et motus diffusio / aiate n̄tū in corpe p
agens actiones. Differt autem vigilia ab inō
neire te / que est supfluitas in vigilijs pueniēs
et egressu animalis virtutis a natura siue a re
naturali. et eius quidem cā quādoq̄ est calidi
tas et siccatas cōplexionis. quādoq̄ p̄p̄ igni
tatem sp̄s semp mouet ad exteriora. et sic ani
mal nō quietat. q̄nq̄ est p̄p̄ malam materiā
ledentem cerebrum. sicut accidit ex dispositis
ad frenesim et ad inaniam. q̄nq̄ est p̄pter va
porem malum p̄urbantem cerebrum et eius vi
cinitatem. sicut accidit in dispositis ad melanco
liam. q̄nq̄ etiam est ex viscolitate humiditatis
in cerebro cōstitis. vt p̄z in deceptis. q̄nq̄ et
cā doloris tam corporalis q̄ sp̄ualis / et v̄runcq̄
nō p̄mittit sp̄n quietere. q̄nq̄ etiā est in causa
maltae digestionis et multitudine repletionis /
opp̄rimens sp̄m animalem et quietere nō p
mittens / vt p̄z in nimis inebriatis in quibus
fumus v̄m̄acutus / pungens nemos sensibib
les et ledens eos quietere nō p̄mittit / et tales
sepe ad mortem vel furorē disponunt / nisi ab
arte vel natura / ad dormiēdū citius inducāt.
Vigilie aut naturales refrigerant immiscuis.
quia calor egreditur ad exteriora. Et ideo cale
faciunt et desiccant exteriora. Si vero mo
dum exesserint. calorem augmentant corpus
attenuant / et desiccant. Oculos et palpebras
nimis grauant / visum ebent et debilitant /
dolorē capitis generant / et totum corpus de
bilitant et enervant. Ad moderate autem exteri
us calefaciunt et humectant. Quia calor et hu
miditas petunt exteriora. quando vero immo
derate sunt et vehemēti motu sp̄ntuum ca
lesciunt et desiccant / et intus ac extra p̄sumūt /
et naturam ledunt. vt dicit constantinus.

De etatibus hominis

Conueniunt igitur vigilie moderate laborantibus / ut mercedē augeant et acquirant. Speculantibus ut insidias precaueant expectantibus. ut dominum venientē gaudent recipiant. medicinaz sumētibz ne se ledant. egrotantibus et maxime liturgiā ut citius pualescant. in crantibus ne die tam dormiendo negligant. gregē pascentibus ut damnum a lupis et alijs hostibus non incurrant. orantibus ut coronā pmissam vigilantijs non amittant.

De somno

Somniū dormientiū quedā est dispositio qua diuersarū rerū forme et similitudines imaginariē dormientiū mētibz imprimunt. Dabent autē fieri multis modis (Et dicit greg. et macro. de somno scipionis.) Nam ppter colligantia et vnione quam hz aia cā carne aliquid dispositio et passiones q̄ oriuntur a corpore p̄ quandā applicationē carnis ad aiaz / resulant in ipā mente. et ideo mēs solet somniādo talium rerū imagines intueri q̄les solet vigilando aliquōtēs experiri. sicut etiā somniāt bzura aialia. ut dicit arist. li. iij. qz canis somniat / qd̄ p̄ ex eius latratu. sicut et equus. qd̄ p̄ ex bitu. et talia somnia causant aliquid ex nimia repletionē / vel ex nimia inanitate. q̄nq̄ ex p̄cedēti fori imaginatione seu cogitatione (vñ aug. super gen. li. iij.) Sicut caro q̄ spiritui oīo subditur spūalis dī. sic spūs q̄ oīo carni innitit. carnalis et aialis nuncupat. vñ mirandū non est si carni intēdens carnalius rerū imagines in se reperit. Item idē ibidē. in somnijs spēs et corporū videmus rerū similitudines non ipas res spēs in rerū quas somniando videmus / rerum nobis nuncupam. et quod rerū est ppter solam similitudinem eis appropriamus. vigilando itaq̄ rerū formas sensu comprehendimus / somniando spū rerū imagines intuemur. Somnia autē aliquid sūt vā aliquid falsa. aliquid trāq̄lla. aliquid p̄urbata. Due autē vā sūt / aliquid sūt nulla. aliquid figurat et obscurū significationibus inuoluta. ut p̄ in somno p̄baronis. tales autē impressiones sūt aliquid in aīo dormienti p̄ diuinā inspirationē. aliquid p̄ angelicā admistrationem ut p̄ in Jacob q̄ vidit in somnis ḡgas pupuleas et angelū dicentē sibi. tolle ḡgas. et gen. xxx. aliquid p̄ malorū spūm illusionē. ut patz in p̄banā et falsis p̄p̄bis et arēptijs. vñ dicit aug. ibidē. Lū spūs bonus in b̄ visu spūm b̄ manū assumit aut rapit / non est dubitandum illas imagines visas esse rerū aliquarū q̄s nosse vñle est. dei. n. munus est. Consilios autē imagines aliquid opat angelus sabbane / q̄ se transfigurat in angelū lucē. ut cū illi in manifestis bo-

nis creduntur sit / seducat ad sua. Sed q̄n h̄mōi somnia fiāt p̄ reuelationē / iudicat sobrius intel / lectus q̄n diuinitus p̄ grāz est adiut. Somnijs itaq̄ non est passim fides adhibēda / nec omio simplr respuenda. tñ aliquid certa b̄ de futurū de iudicis p̄ somnia p̄iectura. Somnia itaq̄ in dīa causant. aliquid ex p̄plexione. ut sanguine somniat leta / melācolicus mistia / coleris / ignea flegmaticus pluuia / niues / et aq̄rica et. h̄mōi q̄ vnuscutiq̄ p̄ueniūt p̄plexioni sexui et etati ut dicit p̄stan. aliquid ex appetitu et affectione ut famelicus somniat de cibo. ebrius sicis et potu. et de eius p̄rio. q̄ro autē talis plus somniat bibere vel p̄medere rāto exp̄fectus vehemētius esurire se reperit / vel sitire. aliquid ex vehementi studio et mentis circa aliquid applicationē ut auarus sp̄ somniat auz. sp̄ vñ q̄ p̄putet pecuniā. vel q̄ augeat vel diminuat argentū suū aliquid ex cerebri p̄urbatione. ut p̄ in dispositio ad frenesim et mania q̄ mira somniat et inaudēta. Sed in autē vā p̄ozē / cellulā fantastica inficentem vel immutantē / ipā somnia immutant / aliquid ex sanguis infectione. q̄. n. corruptū h̄it sanguine somniat se ambulare p̄ loca immūda corruptionē b̄nā / et fetore. aliquid ex aeris imutatione. aer. n. ad imutationē dispositio / immutat corpus ad eandē imutationē. vñ sumi resoluti nouas faciūt in cerebro impressiones / q̄ sunt cā vanorū et dissimiliū somniorū. Itē ex etate aliteratione. infantes. n. nihil somniāt. vñ arist. li. iij. Dō (inquit) inf oīa aialia p̄cipue somniat puer. n. non somniat / aī q̄nq̄ ānos. (et sequit) in iantiquo tpe viri et mulieres q̄ non somniauerunt. et post q̄dam eorū somniauerūt postq̄ venerūt ad senectutē. et post modicum accedebat eis mors et infirmitas

De exercitio

Exercitiū ad nature p̄seruationē est necessariū (ut dicit in panteg.) Est autē exercitiū duplex. aliud est aiale / aliud corporale. Aiale sicut studiū / vigilia / ira / tristitia / sollicitudo et h̄mōi. si fuerit nature p̄portionata / multū faciūt ad corpus et aie sanitatē. sicut infra dicit de aīe accidenibus in fine. vij. libri. Exercitiū vero corporale aliud ē eq̄le / aliud ineq̄le. Eq̄le mediū ē inf debile et forte magnū et puū / velox et tardū / qd̄. s. nō sp̄ addit in caliditate. vel siccitate. Ineq̄le est qd̄ istā t̄pantiā excedit et si multū excedit in suo p̄ncipio calefacit et deficcit. et si multū vltiorare p̄ h̄mōi dissolutionem et spūs euaporationē infrigidat et deficcit. Dicit autē p̄stan. q̄ m̄plex est vtilitas exercitij. quia calorem naturalē exatit / superflua dissoluit / membra indurat / et eis soliditatē tribuit.

Inequale hō exercitium aliud est vniuersale/
aliud hō pticulare. Vniuersale est quod omnia
membra mouet/vt fodere/itinerare/et hōi.
Particulare hō est vbi quedā mēbra quiescūt
et qdam mouent. vt suete/scrivere/et silia. Dec
aut varia exercitia corpus variat fm vana ho
minum officia et artificia. quoddam calefacit et
desiccāt sicut ars fabulīs. Nam aer a fornace i
spiratus cū sit calidus et siccus/eos desiccāt et
calefacit. ars vero piscatoria ecōuerso infrigi
dat et humectat. Exercitiū vero pticulare aliud
est forte/aliud debile/aliud mediocre. In ex
ercitatione igitur bec sunt pōsideranda. s. quantitas
/q̄litas/tempus/locus/quāntitas vt nō sit
nimis intensa vel nimis remissa. in q̄litate/ne
nimis yelox/ne nimis tarda. s. medio cū vtilis
est et laudāda. tempus/q̄ maxime valet ad ex
ercitium est ante prandium/vt supfluitates lu
brice facit et resolute p exercitium euacuent/ne
abus supueniens corumpat. post abum hō
coopat hōnti digestue ad aborum decoctionē
ita tñ si fuerit tempū. nimium hō nō est bo
num. q̄ potius est cā calefactionis membrorū
tam interiorū q̄ exteriorum. Attendendus ē lo
cus. quia alius ē aquosus et infrigidat et hūc
ctat. vt locus piscatorū. alius hō siccus et ymbro
sus. vt locus venatorū. et talis q̄ um est de ca
liditatē rōne laboris et disarsus actione desic
cat. et sic de alijs. Cū qdam sapiens interro
gatus ad quid exercitatio laboris esset necessa
ria: respondit in hōba. Donestus (inquit) la
bor humane vite est fida custodia/dormientis
et nature stimulus/sopiti calor/līma/supfluita
tis psumptio/vitiōrum fuga/morborū mors
languorū medicina/lucrum tempis/iuuentū
debitum/adolēscētie disciplina/senectū gaudium
salutē adiutorium/nutritō omnīū malorū
est emula/ocij inimica. Ille nempe solus ab
exercitio se abstrahat et labore/quī felicitatis
gaudio vult carere. Verba pmissa p̄nent i ser
mone fulgentij p̄ ociosos. vbi exponit illud s̄
bum. panem ociosa nō p̄medit. in quo sermo
ne multum p̄mendat p̄ laboris exercitiū. In
fine s̄mois tñ labori p̄ponit deuoti p̄empla
tionis oacum dicēs. manā p̄p̄ p̄emplatōnis
oacum minime fore intra ociosorum mulierum
numerum p̄putandam/q̄n potius in oibus p̄
ponendam. Quomō. n. panē illa ociosa co
medit/q̄ pane vite plena alijs panem frangit.
Panē siquidē frāgit qui ozonis p̄o cūto/co
uersationis exemplo/p̄ie eruditionis hōbo esu
scentes et siccates iusticia refouet atq̄ pascit. ma
ria q̄ que ozone subucit/p̄uersatōne ad bonū
alliat/p̄dicatōne instruit/panē frangit etc.

De quiete.

Quietis autē est cessatio ab exercitio et la
bore. Sicut. n. necessaria ē ad nature
p̄uersationem exercitatio/sic et quies.
Nā quies finis ē et p̄sumptio motus et labo
ris. sine. n. quiete nihil finalit est durabile. q̄
q̄ caret altera requie/durabile nō est vñ ce
lum q̄ maxime ē mobile/suo motu tendit ad
quietē. sicut sol et luna/sydera/ignis/aer/aqua/
et oia alia que fm naturā sunt mobilia/tēdunt
finalit ad quietem. vt dicit Aug. Quies autē
naturalit h̄z indinationem ad certū. et iō p̄na
p̄m est et dispō aggregationis et adunatōis
p̄m in loco sua. et ideo oia q̄ sunt ordinata
fm naturā ad quietē/nobiliora indicant et di
gniora q̄n sunt finalit in quiete/q̄ q̄n sūt i mo
tu. sicut et finis dignior est bis q̄ sunt ad finem
Quies autē put opponit exercitio tot modis
p̄siderat quo ad effectū quot et ipm exercitium.
Alia. n. est sp̄ialis/alia corp̄alis. quorū vtraq̄
si fuerit nature p̄mensurata/erit saluifera aiel
et corpi et sanitas hominis p̄seruatiua. si autē
nō/ecōuerso. Itē quietis aliq̄n est nimia. et bec
est malorū humorū generatiua/nutriua/mul
tiplicatiua/corruptionis inductiua. Nā aque
q̄n nimis quiescūt/putrescūt. sic ferū et quodli
bet metallū rubiginat q̄n nimis debito vsitat.
Alia est nimis pua. et h̄ similis est vitiosa. q̄ na
turam lassam nō recreat/debilitatē nō repar/
p̄sumptam nō restaurat. Ad dicitōis autē inter
h̄ est laudabilis. nam calorē naturalē p̄ fortat
sensum recreat/digestionem emēdat/corpus
mediociter purgat. Item quo ad q̄litem
quies alia est vera. et h̄ est laudabilis si nō sit
nimia/alia nō vera. vt in febribus vel febriā
tandibus. et h̄ minus laudabilis est. sicut post
dicitur.

Finit Liber Sextus.